

Magnus Selsås Fjogstad

Fra Aulestad til Australia

En litteraturgeografisk analyse av nasjonalisme og kosmopolitisme i Bjørnstjerne Bjørnsons forfatterskap

Masteroppgave i lektorutdanning i språkfag for trinn 8-13
Veileder: Frode Lerum Boasson

Mai 2022

Magnus Selsås Fjogstad

Fra Aulestad til Australia

En litteraturgeografisk analyse av nasjonalisme og kosmopolitisme i Bjørnstjerne Bjørnsons forfatterskap

Masteroppgave i lektorutdanning i språkfag for trinn 8-13
Veileder: Frode Lerum Boasson
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Førord

Det er mange personer som fortjener en takk når denne oppgaven endelig kan sendes i trykken. Først og fremst vil jeg takke min veileder Frode Lerum Boasson for gode råd, inspirerende samtaler og konstruktive tilbakemeldinger. Uansett om det har vært sent søndagskveld eller tidlig påskeaften har alltid spørsmålene mine blitt besvart i løpet av noen få timer - ofte minutter. Det har gjort en stressende masterperiode mye lettere, tusen takk for det.

Jeg vil også takke forskningsbibliotekar Lars G. Johnsen for tekniske råd og hjelp med å implementere de geografiske analyseverktøyene i Jupyter Notebook. De digitale makroundersøkelsene ville ikke vært mulig uten denne hjelpen.

Alle medstudentene mine, og da særlig Andrea, Aleksander, Anja, Odin og Irene, fortjener også en stor takk. Det har både vært lærerikt, givende og forløsende å diskutere litteratur og masterskriving sammen med dere.

Den største takken går til Ella, min masterpartner, reisepartner, løpepartner, middagspartner, lesepartner og snart offisielle livspartner. Tusen takk for at du aldri blir lei av å høre på mine bekymringer og Bjørnsonanekdoter. Tusen takk for at du alltid står klar til å trøste og hjelpe. Tusen takk for alle danskeøktene på Portalen og kaffekoppene på Godt Brød, halvliterne på Habitat og filmene på Nova, løpeturene på snødekte Trondheimsgater og middagene på støvdekte Ikeastoler. Det er slik jeg vil huske denne masterperioden.

- «Bare geografi, ser du, og slet ingen kærlighed, det går ikke. Men bare kærlighed og slet ingen geografi, det går heller ikke» (professor Tygesen, *Geografi og kærlighed*, Bjørnson, 1893).

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker kosmopolitiske og nasjonalistiske impulser i Bjørnstjerne Bjørnsons forfatterskap fra et litteraturgeografisk perspektiv. Det blir gjort gjennom å kombinere nye digitale metoder med tradisjonell nærlesning av det sene dramaet *Daglannet* (1904). Ved hjelp av de digitale metodene blir alle stedsnavn i Bjørnsons forfatterskap kartlagt og kvantifisert. Resultatet viser at Norge og Christiania er de stedene som nevnes mest, men at oppmerksomheten hovedsakelig er rettet mot diverse europeiske land og storbyer. Den digitale makroundersøkelsen gir dermed ingen klar indikasjon på om nasjonalismen eller kosmopolitismen er mest fremtredende hos Bjørnson, men viser heller at forholdene er lagt til rette for både et nasjonalistisk og et kosmopolitisk forfatterskap. Nærlesningen av *Daglannet* ble min metode for å undersøke om en grundigere analyse av forfatterskapets stedsbeskrivelser kunne gi et utslag i en av retningene. Analysen viser at de utenlandske stedene blir fremstilt som noe friere, lysere og langt på vei bedre enn de norske. I tillegg er det flere eksempler hvor utenlandske impulser bidrar med løsningen på problemer som oppstår på *Daglannet*. Samlet sett er det derfor mye som underbygger at det er en kosmopolitisk norm som dominerer i *Daglannet*.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	2
1. Bjørnstjerne Bjørnson - nasjonalist eller kosmopolitt?	7
1.1 Innledning.....	7
1.2 Bjørnsons nasjonalisme.....	9
1.2.1 Nasjonalisme.....	9
1.2.2 Nasjonalisme i Bjørnson-forskningen.....	9
1.3 Bjørnsons kosmopolitisme.....	12
1.3.1 Kosmopolitisme.....	12
1.3.2 Kosmopolitisme i Bjørnson-forskningen.....	14
1.4 Et litteraturgeografisk blikk på Bjørnsons kosmopolitisme og nasjonalisme.....	17
2. Teori og metode	19
2.1 Litteraturgeografi.....	19
2.2 Digital humaniora og fjernlesning.....	20
3. Digitale analyse av Bjørnsons geografi	23
3.1 Metode.....	23
3.1.1 Korpusbygging.....	23
3.1.2 Stedsnavn og frekvenslister.....	24
3.2 Resultater.....	25
3.2.1 Samlet korpus.....	27
3.2.2 Brev.....	27
3.2.3 Sakprosa.....	29
3.2.4 Skjønnlitteratur.....	31
3.2.5 Oppsummering.....	35
4. Litteraturgeografisk analyse av <i>Daglannet</i>	36
4.1 <i>Daglannets</i> geografi.....	39
4.1.1 Internasjonale impulser i en vetsnorsk fjordarm.....	39
4.2 Kosmopolitisme og nasjonalisme i <i>Daglannet</i>	43
4.2.1 Huset på <i>Daglannet</i> - et forhandlingsrom mellom norske og utenlandske impulser.....	44
4.2.2 Amerika og Australia – internasjonale impulser.....	46
4.2.3 Seteren – et forsoningsrom mellom norske og utenlandske impulser.....	50
4.2.4 Oppsummering.....	51
5. Avslutning	53
6. Litteraturliste	56
7. Appendiks	60

7.1. Korpus.....	60
7.1.1 Samlet korpus	60
7.1.2 Skjønnlitteratur	63
7.1.3 Brev	65
7.1.4 Sakprosa	66
7.2 Frekvenslister.....	67
7.2.1 Samlet korpus	67
7.2.2 Skjønnlitteratur	69
7.2.3 Sakprosa.....	70
7.2.4 Brev	71
7.3 Liste over navneforekomster	72
7.4 Stedsnavnsliste	73
7.5 Konkordanssøk - Australia.....	81
8. Masterarbeidets relevans for lektoryrket.....	82

1. Bjørnstjerne Bjørnson - nasjonalist eller kosmopolitt?

1.1 Innledning

«Jeg vil bo i Norge, jeg vil prygles og prygle i Norge, jeg vil synge og dø i Norge. Vær vis på det!» (Bjørnson, 1880, sitert i Koht, 1932, s. 149). Knappe tre måneder etter at Bjørnstjerne Bjørnson skrev disse ordene til sin venn Georg Brandes, satt han på en Amerikabåt langt ute på Atlanterhavet og skrev dette hjem til sin kone Karoline: «Ja, man kommer ikke langt, før Norge blir et lidet, gammelt land» (s. 202). Da han returnerte til Norge åtte måneder senere, tok det ikke mer enn ett år før han igjen forlot hjemlandet. Denne gangen for et fem års langt opphold i Paris. Både brevene og forflytningene forteller mye om Bjørnsons motsetningsfylte liv og virke. Helt fra han skrev sin første avisartikkel om den franske februarrevolusjonen i 1848 til han døde i den franske hovedstaden i 1910 var han dratt mellom det hjemlige og det fremmede, det norske og det utenlandske, det nasjonale og det internasjonale. Bjørnson ville kanskje synge og dø i Norge, men han endte stadig opp med å søke nye impulser fra fremmede land og kulturer

Bjørnsons dragning mellom Norge og utlandet gjenspeiler seg i måten forfatterskapet har blitt lest og forstått. Hos tidlige Bjørnson-forskere som Christin Collin og Gerhard Gran er Bjørnson først og fremst en nasjonal forfatter, en «dikterhøvding» som alltid talte nasjonens sak. Dette ser vi tydelig illustrert i Grans memoarskrift *Høvdingen*, hvor vi kan lese flere slike nasjonalforankrende ytringer: «Hos Bjørnson var fædrelandet allestedsnærværende, Norge var aldrig ute av hans sind: han tok det med sig, hvor han drog hen. Om man besøkte ham i Rom eller München eller Paris, saa var det som at komme til Aulestad» (Gran, 1910, s. 19). Går vi 100 år frem i tid er situasjonen en helt annen. Da er det ikke lenger de norske, men de utenlandske impulsene som blir løftet frem. Med titler som *Den engasjerte kosmopolitt* (Bliksrud et al., 2013) og *Bjørnson i kamp for Europas undertrykte folk* (Keel, 2010) er det tydelig at flere Bjørnson-forskere har ønsket å flytte blikket fra hans nasjonale innvirkning til hans internasjonale engasjement.

Utviklingen fra å karakterisere Bjørnson som «Norges dikterhøvding» til «engasjert kosmopolitt» viser at det eksisterer en tydelig spenning mellom en nasjonal og internasjonal forankring i Bjørnson-forskningen. Denne spenningen gjør seg også gjeldende i Bjørnsons egen biografi, som i like stor grad knytter seg til europeiske metropoler som den norske storgården Aulestad. Men på hvilken måte gjenspeiles spenningen i det han skrev? Er det den nasjonale dikterhøvdingen eller den engasjerte kosmopolitten som er mest fremtredende i Bjørnsons mangefasetterte forfatterskap? Det er spørsmålet jeg ønsker å utforske i denne masteroppgaven. Mer spesifikt vil oppgaven utforske Bjørnstjerne Bjørnsons *kosmopolitisme*

og *nasjonalisme* fra et litteraturgeografisk perspektiv. Rent konkret betyr det at jeg skal bruke ulike geografiske analyseverktøy til å undersøke kosmopolitiske og nasjonalistiske trekk i hele Bjørnsons forfatterskap. Problemstillingen som vil lede undersøkelsen er: *Hvordan kommer Bjørnstjerne Bjørnsons kosmopolitisme og nasjonalisme til uttrykk i forfatterskapets stedsbeskrivelser?*

For å svare på dette forskningsspørsmålet skal jeg foreta en todelt geografisk analyse. I første del av oppgaven gjennomfører jeg en kvantitativ undersøkelse av den geografiske oppmerksomheten i hele Bjørnsons forfatterskap. I andre del beveger jeg meg ned på et mer tekstnært nivå og drøfter i hvilken grad og på hvilken måte vi kan gjenfinne kosmopolitiske og nasjonalistiske trekk i det sene dramaet *Daglannet* (1904). Utover i oppgaven skal jeg gi en grundig begrunnelse av både metodevalg og valg av nærlesningsobjekt, men kort forklart handler det om at geografien i *Daglannet* gjør det til et velegnet utgangspunkt for å diskutere hvordan kosmopolitiske og nasjonalistiske impulser kommer til uttrykk i Bjørnsons stedsbeskrivelser. Valget av metode handler om at samspillet mellom de to geografiske analysene gjør det mulig å ivareta et helhetlig blikk på Bjørnsons omfangsrike forfatterskap. Der den kvantitative analysen kan gi en indikasjon på om forfatterskapet virker å være nasjonalt eller internasjonalt orientert, gir nærlesningen tydeligere svar på hvilke verdier Bjørnson tilskriver både norske og utenlandske steder. Den første delen kan med andre ord anskueliggjøre om forholdene er lagt til rette for et kosmopolitisk eller nasjonalistisk forfatterskap, mens den andre delen kan bidra med en grundigere analyse av hvordan disse komplekse og sammensatte begrepene kommer til uttrykk litterært.

Før vi går i gang med den geografiske analysen er det hensiktsmessig å gi en mer detaljert beskrivelse av Bjørnsons kosmopolitiske og nasjonalistiske tendenser. Oppgaven starter derfor med å forklare hvordan de to begrepene har blitt behandlet i tidligere Bjørnson-forskning. Med utgangspunkt i denne resepsjonshistoriske gjennomgangen kommer en grundigere forklaring på *hvorfor* og *hvordan* jeg har valgt å undersøke den ideologiske spenningen mellom nasjonalisme og kosmopolitisme i Bjørnsons forfatterskap. Dette leder videre til en redegjørelse av det som vil utgjøre oppgavens teoretiske og metodiske utgangspunkt, nemlig *litteraturgeografi* og *digital humaniora*.

1.2 Bjørnsons nasjonalisme

1.2.1 Nasjonalisme

Nasjonalisme er et begrep som kan bli definert på en rekke ulike måter. Det kan derfor være hensiktsmessig med en kort begrepsavklaring før vi går nærmere inn på hvordan Bjørnsons nasjonalisme har blitt behandlet innenfor forskningstradisjonen. Begrepsforståelsen i denne oppgaven er basert på historiker Øystein Sørensens (1997) bok *Bjørnstjerne Bjørnson og nasjonalismen*. Her blir nasjonalisme definert som et begrep med tre komponenter: en politisk komponent, en kulturell komponent og en følelsesmessig komponent. Den politiske komponenten handler om å ønske et politisk selvstyre for ens nasjon. Politisk nasjonalisme handler med andre ord om å skape en institusjonell ramme for nasjonen. Formålet med den kulturelle nasjonalismen er å fylle denne institusjonelle rammen med kulturelt innhold, slik at det kan bli skapt en nasjonal fellesskapsfølelse på grunnlag av felles kulturelle elementer og verdier. Kulturell nasjonalisme handler altså om å skape, befeste og forsvare et tett og harmonisk kulturfellesskap i en nasjon. Den siste komponenten, den følelsesmessige nasjonalismen, handler om at nasjonalistiske aktører anser nasjonale verdier og bånd som overordnet de fleste andre verdier og hensyn (Sørensen, 1997, s. 12-13). Denne siste komponenten får frem at nasjonalismen forutsetter at det finnes noe utenfor nasjonen, noe *annet*, som blir nedprioritert til fordel for nasjonen. I hvilken grad dette gjør seg gjeldende hos Bjørnson og den tidligere Bjørnson-forskningen, er spørsmålet som ligger til grunn for neste delkapittel.

1.2.2 Nasjonalisme i Bjørnson-forskningen

Siden Bjørnsons død i 1910 har det blitt skrevet enorme mengder om hans liv og forfatterskap. Mengden artikler, avhandlinger og bøker gjør det verken mulig eller hensiktsmessig å gi et overblikk over all forskningen som er blitt gjort om Bjørnsons nasjonalisme. En beskrivelse av utviklingen i det norske Bjørnson-bildet, presist formulert av Bjørnson-forsker Frode Helmich Pedersen, kan imidlertid være nyttig for å belyse hvordan Bjørnsons nasjonalisme har vært avgjørende for offentlighetens oppfatning av forfatterskapet:

I Bjørnsons samtid dominerer den omstridte og folkekjære Bjørnson. Like etter hans død fikk vi den idealiserte Bjørnson: skaperen og inkarnasjonen av nasjonen Norge i én og samme person. Deretter kom den utålelige og selvgode moralisten Bjørnson, som dessuten, mente man nå, var en overvurdert forfatter. På denne siste oppfatningen følger den glemte Bjørnson som en naturlig konsekvens: han som alle mener å vite er en dårlig forfatter uten engang å ha lest (Helmich Pedersen, 2013, s. 411)

Bjørnsons sterke forankring til nasjonen kan forklare samtlige av de utviklingsstadiene som her blir skissert. Hans utrettelige innsats for Norge og det norske folks utvikling gjorde ham både omstridt og folkekjær samtiden, og det var i stor grad denne innsatsen som gjorde at han etter sin død ble løftet frem som skaperen og inkarnasjonen av nasjonen Norge. Man hadde, som Edvard Hoem (2013) poengterer i sin Bjørnson-biografi, bruk for Bjørnson som et samlende nasjonalt ikon. Denne ikoniseringen er en viktig årsak til hvorfor han etter hvert ble ansett som en utålelig moralist og overvurdert forfatter. For at Bjørnson skulle være et samlende ikon måtte man nemlig ta bort alle de ubehagelige og kontroversielle sidene og rendyrke et idealisert glansbilde, noe som har medført at senere generasjoner ofte har oppfattet ham som en enklere forfatter enn det han var (Hoem, 2013, s. 636). Et talende eksempel på en slik idealisering finner vi i forordet av Christen Collins Bjørnsons-biografi:

Like høit begavet som fortællende, lyrisk og dramatisk digter; like overdaadig utrustet som digter, taler og teater-chef. Og med et overskud av livskraft, som gjorde, at han fikk tid til paa een gang at utsende livsbilleder og sange, ladet med higen og handlekraft [...] (Collin, 1923, s. 2).

Sammen med andre Bjørnson-forskere som Gerhard Gran og Francis Bull bidro Collin til å skape det Helmich Pedersen (2017, s. 19) omtaler som et hyperbolsk idealbilde som ropte etter å bli revet ned og trampet på. Han mener derfor at den tidlige Bjørnson-forskningen gjorde Bjørnson en bjørnetjeneste med sitt svermeriske mytemakeri. De skadelige langtidsvirkningene av den tidlige Bjørnson-forskningen blir også tematisert av litteraturprofessor Willy Dahl, som poengterer at «nettopp fordi Bjørnsons verk i så stor grad er blitt tolket i 'nasjonsbyggende' sammenheng, har det også fått urettferdig mye støv drysset over seg etter hvert som den nasjonalliberale ideologien er blitt mer fremmed for nye generasjoner» (Dahl, 1984, s. 187).

Selv om den tidlige Bjørnson-forskningen rendyrket Bjørnsons nasjonale forankring, er det ikke tvil om at det norske faktisk utgjør et bærende element i Bjørnsons liv og forfatterskap. I sin bok om Bjørnsons dramatiske diktning argumenterer Harald Noreng (1954, s. 228) for at den nasjonale frigjøringskampen utgjør én av tre parallelle linjer som går gjennom hele Bjørnsons dikterliv. Innenfor dramatikken er dette tydeligst i hans tidlige nasjonalhistoriske verk, men Noreng påpeker at den nasjonale linjen fortsetter helt frem til *Paul Lange og Tora Parsberg* (1898). Videre fremhever Noreng (1954, s. 228) at den nasjonale tendensen ikke bare gjør seg gjeldene i Bjørnsons dramatik, men også er sentral i

bondefortellingene og en rekke av hans mindre og større dikt. Her får Noreng støtte fra Fredrik Engelstad (1992, s. 27), som poengterer at dersom man inkluderer de diktene som indirekte er tilknyttet det nasjonale gjennom motiv fra norsk historie og kultur eller beskrivelse av folkets liv og skjebne, er mesteparten av den lyrikken Bjørnson skrev viet nasjonen og nasjonale spørsmål. Også som politiker og samfunnsdebattant viet Bjørnson mye av sitt engasjement til nasjonale spørsmål, blant annet gjennom å være en ledende figur i den norske selvstendighetskampen. Samlet sett er det derfor mye som underbygger Gerhard Gran sin påstand om at «Det norske folks skjebne, det norske folks liv bølger som undervandssjøer i al Bjørnsons gjerning, i hans diktning, i hans tale, i hans handling» (Gran, 1910, s. 4).

Bjørnson var imidlertid opptatt av langt mer enn nasjonale spørsmål, og selv hans nasjonalisme begrenset seg ikke bare til norske anliggender. Som det blir poengtert i innledning til jubileumsskriftet *Ingen sak for liten, ingen sak for stor* (2010) var Bjørnson en urban, polert europeer som var godt orientert i internasjonale anliggender. «Engasjementet for det nordiske, for det europeiske, for det amerikanske i spenning mot det nasjonale og det lokale var noe av det som kom til å karakterisere Bjørnson. Han var polaritet og motsetninger» (Herje et al., 2010, s. 11). Det motsetningsfylte i Bjørnsons nasjonalisme blir også vektlagt i Øystein Sørensen (1997) bok om emnet. Der viser han hvordan Bjørnson først prøvde å forene sin nasjonalistiske posisjon med en skandinavistisk, før han fra 1870-tallet også prøvde å inkludere et pangermansk prosjekt som hadde som mål å forene alle de germanske folkene. Disse tre ideologiske perspektivene var til stede i et ikke alltid like avklart og harmonisk fellesskap, poengterer Sørensen (s. 217). Han mener Bjørnsons sammensatte og tidvis motsetningsfylte ideologiske utvikling har gjort det mulig for Bjørnson-forskere å velge hvilken Bjørnson man ønsker å forholde seg til. Resultatet har vært at diverse organisasjoner og fagkretser ofte har skapt et bilde av Bjørnson som støtter deres verdier eller formål, og at det derfor har blitt skapt en rekke ulike Bjørnson-bilder opp gjennom historien

Felles for alle disse bildene av Bjørnson er at de – i beste fall – bare griper en bit av helheten [...] Om man har sin foretrukne Bjørnson, så må det være klart både for en selv og for andre at man kun har valgt ut en bit av dette komplekse mennesket (Sørensen, 1997, s. 222).

Som Bjørnson-forsker bør man altså vite selv og informere andre om hvilken Bjørnson man velger å forholde seg til. I tråd med Sørensen oppfordring vil jeg understreke at *min* Bjørnson så langt har vært den nasjonalistiske, og informere om at jeg nå skal bevege meg over til å diskutere den mer *kosmopolitiske* Bjørnson. Siden Bjørnsonjubileet i 2010 kan vi nemlig se

antydninger til at den rendyrkingen av Bjørnsons nasjonalisme som fant sted i perioden etter hans død har blitt erstattet av en nærmest tilsvarende rendyrking av hans kosmopolitiske sider. Med titler som *Den engasjerte kosmopolitt* (Bliksrud et al., 2013) og *Bjørnson i kamp for Europas undertrykte folk* (Keel, 2010) kan det se ut til at Bjørnson-forskere som ønsker å aktualisere forfatterskapet i en globalisert tidsalder har valgt kosmopolitten som deres foretrukne Bjørnson.

1.3 Bjørnsons kosmopolitisme

1.3.1 Kosmopolitisme

Før vi går nærmere inn på hvordan nyere Bjørnson-forskning har vektlagt det kosmopolitiske hos Bjørnson, kan det være hensiktsmessig å gi en kort innføring i hva kosmopolitisme faktisk betegner. I likhet med nasjonalisme er nemlig dette et mangefasettert begrep med en vidtfavnende og til dels motsetningsfylt betydning. Det gjør at man i dag ofte snakker om «kosmopolitisme» i flertall, og det er sympotmatisk at bøker om emnet gjerne innledes med at ordet er ullent og vanskelig å avgrense, påpeker førsteamanuensis Ingvild Hagen Kjørholt (2012, s. 2). På tross av perspektivmangfoldet er et fellestrekk for all kosmopolitisme at det dreier seg om å håndtere det faktum at jordens mennesker er oppdelt av en rekke forskjeller, samtidig som vi utgjør et stort verdensomspennende fellesskap. En felles kjerneidé ved vår tids kosmopolitismebegrep er den normative forestillingen om at alle mennesker, uansett politisk eller kulturell tilhørighet, er del av ett felles verdenssamfunn (Kjørholt, 2012, s. 2). Kosmopolitisme er med andre ord et forsøk på å si hvordan verden *bør* være, hvordan vi skal leve som individer og samfunn, og den blir av mange ansett som det normative svaret på globaliseringens utfordringer (Jakobsen, 2010, s. 13). Det finnes imidlertid kosmopolitismeteorikere som tillegger begrepet en mer deskriptiv betydning. Hensikten da er ofte å beskrive det moderne samfunnets sosio-kulturelle tilstand, hvor den teknologiske utviklingen har visket ut grenser og gjort verden mer sammenkoblet enn noen gang (Beck, 2004; Vertovec & Cohen, 2002).

Historisk kan kosmopolitismebegrepet spores tilbake til kynikerne i det antikke Hellas. Flere kynikere motsatte seg ideen om at enhver borger måtte tilhøre et bestemt lokalsamfunn, og etablerte derfor kosmopolittbegrepet for å vise til en dobbelt stedsbestemmelse, hvor man både var borgere av en polis og av kosmos på samme tid (Andersen, 2013, s. 23-24). Siden den gang har kosmopolitismebegrepets posisjon og betydning blitt endret rekke ulike ganger, og det har i dag fått en fornyet aktualitet med diskusjoner om globale markedskrefter og nasjonalstater, påpeker samfunnsforskerne Ulrich Beck & Edgar Grande (2007, s. 11-12). De

mener at til tross for begrepets lange og sammensatte historie kan vi gjenfinne to grunntanker som går igjen i hele det kosmopolitiske prosjektet: At forskjeller og annerledeshet blir verdsatt samt ideen om transnasjonale demokratiske prosjekter.

Den kosmopolitiske ideen om et transnasjonalt demokratisk prosjekt er særlig fremtredende hos Kant, som er den filosofen mye av dagens kosmopolitismebegrep kan tilbakeføres til (Kjørholt, 2012, s. 2). På slutten av 1700-tallet formulerte han ideen om en «kosmopolitisk rett», hvor han blant annet tok til orde for en folkerett grunnlagt på en føderalisme av frie stater. En idé som senere har øvd stor innflytelse på institusjonaliseringen av grunnleggende menneskerettigheter og internasjonale forhandlingsplattformer (Andersen, 2013, s. 27-29). Hos Kant har altså den dobbelte stedsbestemmelsen fra antikken blitt flyttet ut i en politisk sfære, men begge steder er det sammenknytningen av det lokale og globale som ligger til grunn. Dette finner vi igjen i mye nyere kosmopolitiske teori, blant annet hos Ulrich Beck:

Cosmopolitanization is a non-linear, dialectic process in which the universal and the particular, the similar and the dissimilar, the global and the local are to be conceived, not as cultural polarities, but as interconnected and reciprocally interpenetrating principles (Beck, 2006, s. 73)

For Beck, som for Kant, handler altså kosmopolitisme om en sammeknytning av det lokale og det globale. Kosmopolitten kjennetegnes av en åpenhet mot det fremmede samtidig som han ivaretar en form for lokal tilknytning. Hos kosmopolitten finner vi derfor en lokal og en global forankring på samme tid, hevder Beck (2004). Denne definisjonen ser vi igjen hos den norske sosiologen Eiri Elvestad, som poengterer at «kosmopolittene kan ha lokal kunnskap, og til og med ha tilhørighet i, ett eller flere lokalsamfunn. Det er deres interesse og kompetanse for å tilnærme seg andre samfunn/kulturer som gjør dem til kosmopolitter» (Elvestad, 2006, s. 552).

Litteraturen er ofte et godt utgangspunkt for å studere kosmopolitismens samtidige uttrykk, dens problemer, dens paradokser og dens kunstneriske former, poengterer litteraturprofessor Per Thomas Andersen (2013, s. 43). Han er en av dem som har skrevet mest om kosmopolitisme i en nordisk kontekst, og har uttalt at han ønsker «[...] å åpne opp lesningen og kontekstualiseringen av norsk og nordisk litteratur, det vil si å dempe den “metodologiske nasjonalisme” og forsøksvis anvende en “metodologisk kosmopolitisme” (Andersen, 2013, s. 44). De to begrepene er hentet fra Ulrich Beck og viser til to ulike metoder for å drive samfunnsfaglig forskning. Den førstnevnte anser nasjonen som den

naturlige “beholder” for faglig innhold, mens innenfor en «metodologiske kosmopolitisme» er det først og fremst forbindelsen mellom lokale, regionale, nasjonale og kosmopolitiske kulturer som blir vektlagt (Andersen, 2013, s. 27). I likhet med Beck mener Andersen at en «metodologisk nasjonalisme» er utilstrekkelig i globaliseringens tid, og argumenterer derfor for at nasjonalspråkfagenes litteraturvitenskapelige tradisjoner må revideres i samsvar med kosmopolitisk tenkning (2013, s. 74). Ser vi til den nyere Bjørnson-forskningen blir Andersen sitt poeng et slag mot åpne dører. Helt siden Bjørnsonjubileet i 2010 virker det nemlig som Bjørnson-forskere har prøvd å snu forskningstradisjonen i en mer kosmopolitisk retning.

1.3.2 Kosmopolitisme i Bjørnson-forskningen

«Bjørnson for vår tid» var tittelen og det gjennomgående mottoet for Bjørnsonjubileet i 2010. Den sentrale målsettingen var å aktualisere forfatterskapet, noe som blant annet ble gjort ved å løfte Bjørnson ut av den nasjonale rollen. Det ble lagt stor vekt på hans kamp for undertrykte folk i hele Europa, og det ble også trukket frem hvordan han stod i «[...] konstant utveksling med idéstrømninger i utlandet som viste at han også kunne være aktuell for vår tid. Slik ble det å løfte frem et internasjonalt tilsnitt tillagt stor betydning» (Boasson, 2017, s. 332). Som jeg poengterte tidligere ble det også utgitt to bøker i forbindelse med jubileet, *Den engasjerte kosmopolitt* (Bliksrud et al., 2013) og *Bjørnson i kamp for Europas undertrykte folk* (Keel, 2010), som synliggjør markeringens internasjonale fokus. Men hvilken engasjert kosmopolitt og europeisk frihetsforkjemper er det disse bøkene egentlig prøver å løfte frem? Videre i oppgaven vil jeg gå forbi tittelsidene og se nærmere på hva Bjørnsons kosmopolitiske engasjement og kamp for europeiske undertrykte folk faktisk innebærer.

I innledningen av *Den engasjerte kosmopolitt* (Bliksrud et al., 2013) poengterer redaktørene at artikkelsamlingen gir inntrykk av at Bjørnson-forskningen er over i en ny fase, hvor en slående tendens er fokuset på forholdet mellom det norske og det utenlandske: «Bjørnson var med på å skape en norsk litteratur som sto i konstant dialog med litterære modeller og strømninger i Skandinavia og på kontinentet [...] Dessuten strakte hans samfunnsengasjement seg langt utenfor landets grenser og omfattet både Europa og USA» (Bliksrud et al., 2013, s. 15). Gjennom antologien blir ulike deler av dette internasjonale engasjementet tematisert og belyst. Samlingen presenterer blant annet artikler om Bjørnsons kamp for å bevare opphavsretten i Norge og Europa, hans møte med europeisk antisemittisme, hans foredragsturne i Amerika på begynnelsen av 1880-tallet og hans kamp for internasjonale menneskerettigheter. Samlet sett er det likevel relativt få tekster som tematiserer forholdet mellom det norske og det utenlandske, og i store deler av antologien er

den «engasjerte kosmopolitten» påfallende fraværende. Førsteamanuensis Frode Lerum Boasson har derfor et poeng når han påpeker at tittelen kanskje er «mer talende for den Bjørnson redaktørene ønsket skulle komme til uttrykk enn for innholdet i boken» (Boasson, 2017, s. 333).

Boken *Bjørnson i kamp for Europas undertrykte folk* (Keel, 2010) er i større grad konsentrert rundt Bjørnsons europeiske samfunnsengasjement. Gjennom fem kapitler viser forfatter og biograf Aldo Keel hvordan en aldrende Bjørnson involverte seg i alt fra finskenes kamp mot Russland til Slovakienes kamp mot det Madjarske regime i Østerrike-Ungarn. Utover 1890-tallet og inn i det nye århundre fikk han en sentral posisjon i den europeiske samfunnsdebatten, og hans artikler ble ofte publisert på flere språk samtidig. I bokens forord går Jonas Gahr Støre så langt som å karakterisere Bjørnson som «kanskje den fremste europeer blant sine samtidige» (Støre, 2010, s. 10). Jeg vil ikke diskutere innholdet i denne påstanden, men kun poengtere at Støre her omtaler Bjørnson som «europeer». Denne omtalen er nemlig betegnende for boken i sin helhet, som utelukkende forholder seg til Bjørnsons europeiske engasjement. Kosmopolitten, *verdensborgeren* Bjørnson, er med andre ord enda mer fraværende her enn i *Den engasjerte kosmopolitt*. Samlet sett ser vi derfor at selv om Bjørnsonjubileet var opptatt av å løsrive Bjørnson fra den nasjonale rollen og vise hans internasjonale engasjement, er det i liten grad de kosmopolitiske sidene av hans liv og virke som ble løftet frem. Det betyr imidlertid ikke at dette perspektivet er fraværende i tidligere Bjørnson-forskning.

Allerede under det første store Bjørnsonjubileet i 1932 ser vi tendenser til at Bjørnsons kosmopolitiske sider ble løftet frem. Da skrev blant annet Trond Hegna at det: «[...] finnes i Norges nyere historie ingen enkeltperson, som i sterkere grad enn Bjørnson har opptatt i sig lysstrålene fra den store verden, for så å la dem brytes i de bølger som gikk i det norske samfund i hans samtid» (Hegna, 1933, s. 40). Selv om Hegna karakteriserer Bjørnson som et bindeledd til den store verden, er det likevel betegnende at det er innvirkningen på norske forhold som her blir vektlagt. Som jeg påpekte tidligere er det først og fremst Bjørnsons nasjonale forankring som fremheves i denne perioden. Et talende eksempel på nettopp det finner vi i Christian Gierløffs Bjørnson-biografi som ble utgitt samme år, hvor Bjørnsons kosmopolitisme blir totalt tilsidesatt for hans norske identitet: «Men med all hans utlendighet, med all hans skandinavisme, freds-pangermanisme og verdensborgerskap, han er og blir bare norsk» (Gierløff, 1932, s. 412). Man skal imidlertid ikke langt frem i tid for å finne eksempler på en mer internasjonal orientert Bjørnson-forskning. Bare seks år etter Gierløff sin biografi utga Trygve Tonstad (1938) en bok om Bjørnsons forhold til Slovakene, og i Astrid Finlands

bok fra 1948 om Bjørnson og fredssaken har et av kapitlene fått tittelen «Fra nordmann til europeer, kosmopolitt og fredsvenn». Koblingen mellom Bjørnsons kosmopolitisme og fredsengasjement blir igjen trukket frem bare noen få år senere, denne gangen av litteraturhistoriker Harald Noreng: «Den nasjonale kampdikter er til slutt blitt internasjonalist og fredskjempe» (Noreng, 1954, s. 232). Et fellestrekk for alle disse eksemplene på eldre Bjørnson-forskning er at de viser hvordan Bjørnsons kosmopolitisme først blir fremtredende mot slutten av hans liv.

Ut ifra den eksisterende forskningslitteraturen er Bjørnsons taler under Amerikareisen vinteren 1880-81 et av de første stedene vi kan finne kosmopolitisk impulser i hans tenkning. Her diskuterte han flere ganger et transnasjonalt forbund med klare likhetstrekk til folkeretten i Kants «kosmopolitiske rett». Helt konkret så han for seg et forbund mellom Amerika og de tre Nordiske stater, som deretter det øvrige Europa ville slutte seg til, slik at «hærene vilde bli avskaffet og fred herske over den hele jord» (Eitrem, 1929, sitert i Finnsland, 1948, s. 24). Ifølge Øystein Sørensen (1997) er det imidlertid først på 1890-tallet at de kosmopolitiske innslagene virkelig gjør seg gjeldende i Bjørnsons tenkning, «klart sterkere i perioden 1893-1899 enn noen gang tidligere» (Sørensen, 1997, s. 163). Utover 1890-tallet og inn i det nye århundre modereres nasjonalismen til fordel for skandinavismen, pangermanismen, verdensfred og kampen for undertrykte minoriteter i Europa. Bjørnson ser på mange måter ut til å distansere seg fra det norske nasjonsbyggingsprosjektet han har vært så opptatt av tidligere og heller konsentrere seg om diverse nasjonalitetsspørsmål lenger sør i Europa (Sørensen, 1997). Fra høsten 1899 er det mange uttalelser som underbygger at Bjørnson ønsket å revidere nasjonsbyggingsprosjektet i retning av et mer kosmopolitisk utviklingsperspektiv. Det tydeligste eksempelet er en uttalelse fra riksmålmøtet i Eldorado den 28. november 1899. Der stiller Bjørnson spørsmålet «Hvad er norsk?», hvor han kontant svarer «Ja, det er, hvad som passer os, det være fra Frankrige eller fra Hardanger» (Sørensen, 1997, s. 178).

Selv om diskusjonen ovenfor viser at Bjørnsons kosmopolitisme har blitt undersøkt fra en rekke ulike innfallsvinkler gjennom historien, og at det i nyere tid har blitt en av de vanligste inngangene for å diskutere hans mangfoldige liv og virke, er det likevel mye med Bjørnsons kosmopolitisme som fremdeles er uklart. Det er blant annet uklart i hvor stor grad hans engasjement strakk seg utover det europeiske kontinentet eller på hvilket tidspunkt hans kosmopolitiske ideer først gjorde seg gjeldende. Et enda mer påtrengende spørsmål, spesielt med tanke på mitt litteraturfaglige utgangspunkt, er i hvilken grad man kan identifisere kosmopolitiske trekk i Bjørnsons skjønnlitterære produksjon. Som diskusjonen ovenfor

illustrerer finnes det svært lite forskning som undersøker Bjørnsons kosmopolitisme i lys av hans virke som skjønnlitterær forfatter. I de artiklene og bøkene jeg har vist til er det nesten utelukkende *politikeren* og *samfunnsdebattanten* Bjørnson som blir diskutert, og det er hovedsakelig hans artikler, taler og brev som ligger til grunn for undersøkelsen. Bortsett fra én analyse av Petter Aaslestad i *Den engasjerte kosmopolitt* (2013), er det nærmest ingen som nevner kosmopolitismebegrepet i forbindelse med Bjørnsons skjønnlitteratur, og det er i det hele tatt påfallende hvor lite av forskningen som undersøker Bjørnsons kosmopolitisme fra et *litterært* perspektiv. Noe av hensikten med denne oppgaven er å tette dette hullet i Bjørnson-forskningen og bidra med ny innsikt i spørsmålet om hvordan kosmopolitten Bjørnson kommer til syne i hans skjønnlitterære produksjon.

1.4 Et litteraturgeografisk blikk på Bjørnsons kosmopolitisme og nasjonalisme

Redegjørelsen av Bjørnsons kosmopolitiske og nasjonalistiske impulser viser hovedsakelig to ting: For det første at begge disse ideologiske retningene hele tiden har vært et sentralt tema i Bjørnson-forskningen, og for det andre at det har skjedd en utvikling hvor Bjørnson-forskere ser ut til å ha flyttet fokuset fra det nasjonalistiske i forfatterskapet over til det kosmopolitiske. I min oppgave ønsker jeg å løsrive meg fra denne utviklingen. Istedenfor å velge meg én av de to ideologiske retningene, slik Sørensen (1997) poengterte at Bjørnson-forskere ofte gjør, vil jeg heller konsentrere meg om *spenningen* mellom dem. Jeg vil med andre ord ikke fokusere spesifikt på kosmopolitisme *eller* nasjonalisme, men undersøke hvordan begge disse impulsene gjør seg gjeldende i Bjørnson forfatterskap. For å gjøre det vil jeg anlegge et teoretisk perspektiv som retter blikket mot noe som er felles for de to ideologiene, men som så langt har blitt viet liten oppmerksomhet i denne sammenhengen, nemlig *geografi*. Selv om geografiske forhold som stedsforståelse, grenser og befolkningsfellesskap er grunnleggende spørsmål innenfor både kosmopolitisme og nasjonalisme, er det ingen som har gått geografisk til verks i undersøkelsen av Bjørnsons ideologiske utvikling. Det ønsker jeg å gjøre noe med.

Steder og stedsbeskrivelser er det konkrete fokusområde for min undersøkelse av Bjørnsons geografi. Rent praktisk innebærer det at jeg skal bruke ulike geografiske analyseverktøy til å kartlegge hvilke steder som nevnes i hele Bjørnsons forfatterskap, for deretter å diskutere hvordan disse stedene blir behandlet i ett utvalgt verk. På grunn av den enorme størrelsen på Bjørnsons forfatterskap, som inkluderer mer enn 15 romaner og fortellinger, 21 skuespill, hundrevis av dikt og flere titalls tusen brev, taler og artikler, må oppgaven gå ut over tradisjonell nærlesning for å kunne kartlegge hvilke steder som nevnes i

forfatterskapet. Ved hjelp av metoder og verktøy fra en mer kvantitativ og «digital humaniora» er dette nå blitt mulig. I mitt tilfelle innebærer det å ta i bruk Nasjonalbibliotekets digitale arkiv og nyoppstartede DH-lab (Nasjonalbiblioteket, u.å). Disse verktøyene gjør det mulig å kartlegge, analysere og presentere geografien i hele Bjørnsons produksjon - både skjønnlitteratur, brev, taler og artikler. Dette er en kompleks og arbeidsom prosess som krever at jeg tar stilling til en lang rekke tekniske og bokhistoriske utfordringer, men samtidig gir det meg mulighet til å få en mer helhetlig og kvantitativ forståelse av Bjørnsons geografi enn det som har vært mulig tidligere. På den måten kan vi forhåpentligvis avdekke noe nytt i Bjørnsons ideologiske utvikling.

Hensikten med å gjennomføre denne digitale analysen er at det gir en kvantifiserbar oversikt over Bjørnsons *geografiske oppmerksomhet*. Dette begrepet er hentet fra litteraturforskerne Elizabeth Evans og Matthew Wilkins (2018), og baserer seg på en kvantitativ opptelling av hvor ofte et sted opptrer i en tekst. Desto flere ganger et sted er nevnt, desto større er den geografiske oppmerksomheten. Gjennom å kartlegge Bjørnsons geografiske oppmerksomhet får vi et inntrykk av hvilke steder Bjørnson er mest interessert i, noe vi kan bruke til å diskutere om forfatterskapet fremstår som nasjonalt eller internasjonalt orientert. Ettersom kosmopolitisme og nasjonalisme er komplekse og sammensatte begrep som omhandler langt mer enn bare geografisk oppmerksomhet, gir ikke dette i seg selv noen svar på spørsmålet om Bjørnson er nasjonalist eller kosmopolitt, men det fungerer likevel som en anskueliggjørende indikasjon. Hvis for eksempel Bjørnsons geografiske oppmerksomhet utelukkende hadde rettet seg mot steder innenfor Norges grenser, ville det vært en klar indikasjon på at en nasjonalistisk holdning var dominerende. Den reelle analysen vil selvsagt ikke gi så klare svar, og nettopp derfor har jeg valgt å komplementere denne makroundersøkelsen med tradisjonell nærlesning av Bjørnsons nest siste drama, *Daglannet* (1904). Dette gir oss mulighet til å undersøke hvordan stedsnavnene fra den digitale undersøkelsen blir behandlet litterært, og hvilke verdier, holdninger og politikk de knytter seg til. På den måten ønsker jeg å diskutere i hvilken grad og på hvilken måte vi kan gjenfinne kosmopolitiske og nasjonalistiske trekk i denne spesifikke teksten. Ser vi for eksempel at de norske stedene blir ladet med en annen verdi enn de utenlandske? Slike spørsmål er avgjørende for å kunne si noe mer utfyllende om Bjørnsons ideologiske utvikling, og som en nærlesning av *Daglannet* gir oss mulighet til å utforske.

2. Teori og metode

2.1 Litteraturgeografi

Litteraturgeografi er et voksende tverrfaglig forskningsfelt plassert i grensesnittet mellom humangeografi og litteraturvitenskap (Alexander, 2015, 3). På hvert sitt vis har begge disse fagfeltene opplevd en økende interesse for koblingen mellom litteratur og geografi de siste tiårene. For litteraturvitenskapen kan denne utviklingen ses i sammenheng med den såkalte *romlige vendingen* («spatial turn») innenfor humaniora, hvor humanister har rettet mer oppmerksomheten mot den romlige dimensjonen av menneskets liv. Innenfor humangeografien har det foregått en nærmest speilvendt utvikling, med humangeografer som har vist tiltakende interesse for hvilke geografiske moduser som kommer til uttrykk i kulturen. Sammenfallet av disse to overordnede utviklingstendensene har skapt gode forutsetninger for at litteraturgeografi som et tverrfaglig forskningsfelt har kunnet utvikle seg (Alexander, 2015). Til tross for økende interesse og mer tverrfaglig samarbeid finnes det fremdeles ingen klar enighet om hva begrepet *litteraturgeografi* betegner. For noen handler litteraturgeografi om å bruke kvantitative metoder for å skape kart og andre visualiseringer, mens for andre kan det handle om en teoretisk diskusjon av forholdet mellom faktiske og metaforiske steder (Alexander, 2015, s. 5) Det som likevel kjennetegner alle former for litteraturgeografi, er en særegen interesse for litterær behandling av sted og rom (Tally, 2017). Hvordan man skal forstå og definere to grunnleggende begrep som «sted» og «rom», er i seg selv en sentral problemstilling innenfor litteraturegeografien.

I geografiske tekster blir begrepene «sted» og «rom» ofte brukt for å vise til et fundamentalt skille i vår geografiske forståelse av omverdenen. Med bakgrunn i en filosofisk tradisjon fra Kant og Decartes kan «rom» defineres som noe abstrakt og kvalitetsløst, mens «sted» er noe konkret og fysisk med en form for kvalitet. Stedet kan altså defineres negativt i forhold til rommet (Mai & Ringaard, 2010, s. 9). I litterære analyser har sted-rom-dikotomien ofte blitt anvendt for å forstå hvordan forfattere skildrer forskjellen mellom et abstrakt byrom og konkrete steder (Thacker, 2017, s. 30), men det finnes også litteraturgeografer som har forsøkt å utvikle sted-rom-analysen ved å spesifisere det spatiale fokuset som et *geografisk* og ikke bare et romlig perspektiv. Én av dem er den italienske litteraturteoretikeren Franco Moretti, som mener geografi er en aktiv kraft som gjennomsyrrer og former hele det litterære feltet (1998, s. 3). Moretti sin metode er kartografisk orientert og bygger på tanken om at kartet ikke er analysens slutt punkt, men dens begynnelse. Målet er ikke bare å plassere litteraturen geografisk, men å analysere forholdet mellom stedene og relasjonen kartet viser frem (1998). For Moretti kan disse kartene ta utgangspunkt i to ulike ting: Enten «the study of

space in literature; or else, of literature in space» (Moretti 1998, s. 3). Tar man Moretti på alvor blir det litteraturgeografiens oppgave å tydeliggjøre forholdet mellom litteratur og geografi, poengterer Boasson og Johnsen (2020, s. 140) i sin artikkel om Hamsuns litterære geografi. Ifølge dem innebærer en litteraturegeografisk analyse at man undersøker geografiens historiske så vel som sosiale og politiske forutsetninger: «Det er maktrelasjoner og deres historiske uttrykk vi er på jakt etter» (Boasson og Johnsen, 2020, s. 140).

Boasson og Johnsen (2020) sin artikkel om Hamsuns geografi er et av de få eksemplene på en litteraturgeografisk analyse av et nordisk forfatterskap, og min oppgave baserer seg i stor grad på samme teori og metode som de har tatt i bruk. I likhet med dem spør jeg hvilke steder og stedsnavn som opptrer i forfatterskapet, og i likhet med dem søker jeg å besvare dette spørsmålet gjennom å konkretisere det romlige fokuset rent geografisk, altså undersøke helt konkret hvilke steder som kommer til uttrykk. Men der målet deres først og fremst er å «presisere relasjonene mellom by og land, natur og kultur» (Boasson & Johnsen, 2020, s. 141), er jeg hovedsakelig ute etter å undersøke forholdet mellom det norske og det utenlandske, nasjonalistiske og kosmopolitiske. En annen viktig forskjell er at der de anvender avanserte digitale løsninger for å avdekke stedenes relasjoner og sammenhenger, vil jeg heller ta i bruk tradisjonell nærlesning. Dette gjør jeg først og fremst fordi det fremstår som en mer hensiktsmessig metode for å undersøke mitt forskningsspørsmål, men det er også verdt å merke seg at Boasson og Johnsen (2020, s. 153) selv trekker frem nærlesning som en av de mest spennende måtene de kunne ha gått videre med sitt materialet. Videre i oppgaven skal vi se at de ikke er de første som har påpekt potensialet som ligger i å kombinere digitale metoder med mer tradisjonell nærlesning.

2.2 Digital humaniora og fjernlesning

Digital humaniora (DH) betegner ikke et eget fagfelt, men er en term som samler nye typer vitenskapelige undersøkelser og institusjonelle enheter der nye databehandlingsteknikker står sentralt. Det er ikke først og fremst det digitale som definerer DH, men mulighetene og utfordringene som oppstår i krysningen mellom de tradisjonelle humanistiske disiplinene og digital teknologi. Den grunnleggende tanken er at nye databehandlingsteknikker skal kunne generere ny vitenskapelig innsikt som ikke kan nås gjennom de tradisjonelle humanistiske forskningsmetodene (Burdick et al. 2012, s. 122). Digitale databehandlingsteknikker som baserer seg på kvantitative metoder er i seg selv ikke noe nytt i litteraturvitenskapen, men kan tvert imot ses i forlengelsen av Annales-skolen, bokhistorie og lange tradisjoner innenfor

indeksikalisering (Boasson & Malvik, 2019, s. 147). Vår tids omfattende digitalisering medfører imidlertid at mulighetene for å ta i bruk disse metodene blir stadig flere. Her befinner Norge seg i en særstilling. I 2018 ble nemlig Norge første land i verden som fullførte en helhetlig digitalisering av den nasjonale litteraturarven til og med år 2000 (BOK365, 2018). Dette omfattende digitaliseringsprosjektet har resultert i at mer enn 250.000 av Nasjonalbibliotekets bøker er gjort åpent tilgjengelig for allmennheten. I forbindelse med digitaliseringen har Nasjonalbiblioteket også opprettet en egen DH-lab hvor man kan gjøre søk og analyser i hele den digitaliserte bokhylla ved hjelp av open source web-applikasjonen Jupyter Notebook (Nasjonalbiblioteket, u.å). Det er denne plattformen jeg har tatt i bruk for å gjennomføre mine geografiske undersøkelser.

Arbeidet med Nasjonalbibliotekets digitale materiale krever at jeg tar stilling til og reflekterer over studieobjektets materialitet. Når jeg utforsker Bjørnsons forfatterskap ved hjelp av en digitalisert bokhylla, har bøkene gjennomgått en digital remedialisering. Dette medfører at studieobjektet ikke lenger er trykte bøker fulle av bokstaver og setninger, men digital data bestående av tall og koder. For nasjonalbiblioteket foregår denne prosessen ved hjelp av et programvare for optisk tolkning, kjent som OCR, som omgjør boken til en digital versjon bestående av to komponenter, hvor en er bilder av boksidene, og den andre er tolkningen av boksidene som en sekvens bokstaver (Johnsen, 2019, s. 194). Denne remedialiseringen medfører en del fallgruver det er viktig å være bevisst på. Et konkret eksempel er at programvaren feiltolker bokstavene fra originalsiden, en såkalt OCR-feil, slik at resultatene i analysen er begrunnet på upålitelig statistikk. Et mer abstrakt eksempel er at fokuset på tall og kvantitative analyser fører til en reduksjonisme hvor kun det som kan måles får betydning, slik at fortellinger og fortolkninger underordnes telling (Røssaak, 2018, s. 32). Når jeg likevel velger å ha det remedialiserte objektet som utgangspunkt for oppgaven, skyldes det at remedialiseringen også bringer med seg et stort potensial for nye og spennende litteraturhistoriske undersøkelser.

Massedigitaliseringens litteraturhistoriske potensial har særlig blitt løftet frem av de to litteraturviterne Franco Moretti og Matthew Jockers. De har begge vært kritiske til nærlesning som metode, og på hvert sitt vis tatt til orde for en mer kvantitativ og empirisk fundert litteraturvitenskap. Først ute var Moretti (2000), som allerede rundt årtusenskiftet uttalte at tradisjonell nærlesning gir anekdotiske resultater og begrenser litteraturvitenskapens rekkevidde. Han mente man heller burde anvende såkalt «distant reading», eller «fjernlesning», en metode hvor man distanserer seg fra den litterære teksten og heller anvender andre sine lesninger. Moretti mente nemlig at distanse «*is a condition of*

knowledge» (Moretti, 2000, s. 57), og at såkalt «fjernlesning» både kunne gi ny kunnskap om kjente verk og hente frem glemte tekster og forfatterskap. Ideen om fjernlesning oppstod altså før massedigitaliseringen av arkivene og har i utgangspunktet lite med digitalisering å gjøre, men det var først da digitaliseringen skjøt fart at ideen om «fjernlesning» virkelig fikk gjennomslag (Boasson & Malvik, 2019, s. 148). Slike kvantitative utforskninger av digitale arkiv utgjør kjernen i Matthew Jockers litteraturvitenskapelige metode. Ved hjelp av digitale analyseverktøy vil han erstatte nærlesning, som han mener både er anekdotisk og uvitenskapelig, med en såkalt «makroanalyse» av litteraturens overliggende strukturer. I likhet med Moretti mener han dette både kan bidra til ny kunnskap om kjente verk samt kaste lys over glemte forfatterskap (Jockers, 2013).

Det har blitt rettet mye kritikk mot den formen for kvantitativ litteraturforskning som Moretti og Jockers representerer. Den har blant annet blitt kritisert for å ha en vel positivistisk holdning til humanistisk forskning, og at de kvantitative metodenes objektivitet ofte blir overvurdert (Boasson & Malvik, 2019). En kritikk som forøvrig forsterkes av at det har blitt påvist flere eksempler hvor litteraturforskere har mistolket eller overvurdert verdien av den kvantitative statistikken (Da, 2019). DH-forskere har også blitt kritisert for deres nedvurdering av tradisjonelle nærlesning- og fortolkningspraksiser, og at mye av litteraturens egenart går tapt når tekst blir omgjort til tall (Love, 2010). Ifølge den australske litteraturforskeren Kathrine Bode (2017, s. 79) er imidlertid disse innvendingene kun symptomer på et mer grunnleggende problem, nemlig Moretti og Jockers neglisjering av tidligere forskningspraksiser. Hun anser deres metoder for å være reduktive og ahistoriske, og mener de digitale metodene egner seg bedre innenfor et litteraturvitenskapelig rammeverk. Som mange andre vil hun forbi dikotomien mellom en kvantitativ fjernlesning og kvalitativ nærlesning, og heller sette de to tekstpraksisene i dialog med hverandre (Bode, 2017). Det samme vil jeg gjøre i min oppgave, og da hele tiden med en kritisk holdning overfor validiteten til de funnene som den digital analysen generer. For som forskningsbibliotekar Eivind Røssaak poengterer må «[...] den kritiske holdningen humanister ønsker å etablere når det gjelder kildebruk, også etableres for den teknologien de bruker» (Røssaak, 2018, s. 37).

3. Digitale analyse av Bjørnsons geografi

3.1 Metode

I det følgende kapittelet skal jeg ta i bruk digitale analyseverktøy for å kartlegge stedsnavn i hele Bjørnsons forfatterskap. De digitale undersøkelsene er gjennomført i tre steg, og baserer seg i stor grad på metoden Boasson og Johnsen (2020) har brukt for å kartlegge stedsnavn i Hamsuns forfatterskap. Alle stegene er gjennomført ved hjelp av Nasjonalbiblioteket sin kodebase i Jupyter Notebook. Kort oppsummert har jeg brukt denne plattformen til å 1) lage et korpus bestående av tekster fra hele Bjørnsons forfatterskap, 2) generere en stedsnavnsliste og 3) telle antall ganger de ulike stedsnavnene opptrer i korpuset. Som jeg poengterte tidligere er dette en kompleks prosess som krever at jeg tar stilling til en rekke bokhistoriske og tekniske problemstillinger. Videre i oppgaven skal jeg gå nærmere inn på de aktuelle problemstillingene, samt gjøre rede for hvilke vurderinger og valg som ligger bak de ulike stegene i prosessen.

3.1.1 Korpusbygging

Som jeg poengterte i innledningen ønsker jeg å undersøke geografien i hele Bjørnsons forfatterskap. Korpuset vil derfor bestå av både skjønnlitteratur, brev, taler og artikler. For å kunne kartlegge forskjellene mellom disse ulike teksttypene og samtidig få en samlet oversikt over hele forfatterskapet, har jeg valg å dele inn i fire overordnede korpus: 1) Skjønnlitteratur, 2) brev, 3) sakprosa og 4) et samlet korpus over hele forfatterskapet.¹ Til tross for denne klare inndelingen er det ingen enkel jobb å danne et fullstendig og pålitelig korpus over Bjørnsons forfatterskap. Den enorme bredden, størrelsen og utspredelsen medfører en rekke problemstillinger når det kommer til sortering og katalogisering, og problemstillingene blir enda flere når man tar i betraktning at Bjørnson ofte reviderte og utga flere versjoner av sine egne verk. I min oppgave har jeg valgt å forholde meg til edisjonsfilologiens forskningstradisjon, hvor man vanligvis peker ut enten den siste eller den første versjonen av et verk som «autoritativ» (Jessup, 2013, s. 213).

For det skjønnlitterære korpuset har jeg brukt NBs digitaliserte førsteutgaver av Bjørnsons verk. For brev- og sakprosakorpusene er det langt vanskeligere å danne et fullverdig og pålitelig korpus, både på grunn av det store omfanget og på grunn av usikkerhet knyttet til publisering. Som Francis Bull (1932) påpeker ville en komplett samling av Bjørnsons taler og artikler fylt adskillig flere bind enn hans samlede dikterverker, men mange

¹ Alle korpusene ligger vedlagt i appendiks 7.1

av disse er det vanskelig å få tilgang til i dag – spesielt når man skal danne et digitalisert bokkorpus. Løsningen min har vært å bruke Christian Collin og Hans Eitrem sin tobinds-samling av Bjørnsons taler og artikler (1912-1913), da det er den eneste samlingen av Bjørnsons sakprosa som er tilgjengelig i bokform. Dette er langt ifra optimalt, både fordi Collin sitt verk har blitt kritisert for å være skjevt fordelt og fordi det finnes tusenvis av taler og artikler som ikke er representert i samlingen (Sørensen, 1997, s. 17). Det er likevel den eneste mulige løsningen ettersom Jupyter krever at jeg tar utgangspunkt i trykte bøker som er tilgjengelig i NBs digitaliserte arkiv.

For Bjørnsons omfattende brevsamling finnes det langt flere digitaliserte samlingsbøker. Dette korpuset består derfor av hele 20 ulike bøker. Selv om det selvsagt er positivt at så mange av Bjørnsons brev er samlet og gjort tilgjengelig for digitale undersøkelser, medfører den spredte samlingen en risiko for at enkelte brev blir inkludert flere ganger. For eksempel kan hans brev med Alexander Kielland både dukke opp i den generelle samlingsboken *Kamp-liv : brev fra årene 1879-1884* (1932) og den mer spesifikke samlingsboken *Bjørnstjerne Bjørnsons breve til Alexander Kielland* (1930). Dette medfører at det sannsynligvis vil være enkelte feil i opptellingen av stedsnavn, ettersom noen stedsnavn i ett enkelt brev kan bli telt flere ganger. Statistisk sett vil imidlertid ikke denne feilkilden gi noen store utslag. Derfor mener jeg det er riktig å inkludere så mange av de digitaliserte samlingsbøkene som mulig, da verdien av å få best mulig oversikt over Bjørnsons brevkorrespondanse er større enn skaden av eventuelle feilkilder i opptellingen.

3.1.2 Stedsnavn og frekvenslister

Neste steg i prosessen er å danne en liste over alle stedsnavnene som blir nevnt i de ulike korpusene og telle hvor mange ganger de opptrer. For å kunne lage en mest mulig pålitelig stedsnavnsliste har jeg brukt to ulike NER (Named Entity Recognition)-verktøy i nasjonalbibliotekets DH-lab. Den ene er spesifikt designet for å hente ut stedsnavn, mens det andre er et program som teller alle mulige navneforekomster i korpuset. Det første verktøyet gir derfor langt mindre feiltreff enn det andre, men i begge tilfeller kreves det en manuell gjennomgang for å redigere bort feiltreff². Etter å ha redigert bort disse og lagt sammen stedsnavnene fra de to verktøyene, satt jeg igjen med 245 stedsnavn. Denne listen manglet imidlertid en del stedsnavn jeg visste skulle være i korpuset. Jeg korrigerer dette ved å

² NER-verktøyet som teller alle mulige navneforekomster er programmert til å lete etter alle ord som starter med stor bokstav, noe som resulterer i at enormt mange av treffene ikke er stedsnavn. I mitt tilfelle ekstraherte dette verktøyet over 4000 ord. Se appendiks 7.3 for et utklipp av denne listen.

manuelt legge dem til listen, og sto til slutt igjen med en liste på 274 stedsnavn og abstrakte topoi som «Byen» og «Bygden»³. Differansen mellom de digitale verktøyene sin stedsnavnsliste og den ferdig redigerte viser at det er knyttet relativ stor usikkerhet til stedsnavnlistens treffsikkerhet, altså i hvilken grad den har klart å plukke opp alle stedsnavnene som nevnes i korpuset. Selv om korpusets omfang gjør det umulig å fullstendig fjerne denne usikkerheten, har den igjennom nærlesning og manuell redigering blitt betraktelig redusert. Etter at korpusene og stedsnavnslisten er ferdigstilt kan programvaren begynne å telle. Helt konkret består tellingen i at programmeringskoden søker igjennom korpusene og registrer antall ganger stedsnavnene forekommer. Disse resultatene samles i en såkalt frekvensliste, hvor frekvensen illustrer hvor mange ganger stedsnavnet nevnes.

3.2 Resultater

De mest sentrale resultatene fra den digitale analysen er illustrert i de fire frekvenslistene jeg har klippet inn nedenfor⁴. Ved hjelp av disse listene får vi en kvantifiserbar oversikt over hvilke steder som nevnes i Bjørnsons forfatterskap, og hvor ofte de ulike stedene nevnes⁵. Listene gir oss derfor en oversikt over Bjørnsons geografiske oppmerksomhet. Stedene høyt oppe på listen nevnes ofte og har dermed mye oppmerksomhet knyttet til seg. Oppmerksomheten synker deretter parallelt med frekvensene som vises til høyre i listen, mens de stedene som ikke nevnes faller utenfor forfatterskapets geografiske oppmerksomhet. Som jeg poengterte tidligere er noe av hensikten med å kartlegge Bjørnsons geografiske oppmerksomhet at det gir oss et inntrykk av om forfatterskapet er nasjonalt eller internasjonalt orientert. Videre i oppgaven skal jeg gå nærmere inn på én og én frekvensliste og tolke de kvantitative resultatene i lys av Bjørnsons egen litteratur samt relevant sekundærlitteratur.

³ Noen av de abstrakte topoiene har jeg hentet fra Boasson & Johnsen (2020) sin artikkel om Hamsuns geografi, mens andre er valgt ut fordi de er sentrale motiv i Bjørnsons diktning. I stedsnavnslisten har jeg også inkludert flere stavemåter av stedsnavnene for å unngå at eventuelle OCR-feil, flertallssendinger eller andre variasjoner fører til at stedet blir telt som et annet stedsnavn. Se appendiks 7.4 for den fullstendige stedsnavnslisten.

⁴ Se appendiks 7.22 for fullstendige frekvenslister.

⁵ Tallet til høyre i listen viser hvor mange ganger stedene nevnes.

Samlet korpus

Norge	1901.0
Christiania	1267.0
Danmark	1252.0
Sverige	1213.0
Tyskland	802.0
Norden	775.0
Roma	705.0
Paris	676.0
Aulestad	676.0
Bergen	554.0
Berlin	549.0
Byen	534.0
København	498.0
Amerika	448.0
Rusland	382.0
Italien	354.0
England	335.0
Europa	329.0

Skjønnlitteratur

Byen	353.0
Bygden	295.0
Norge	268.0
Skogen	232.0
Jorden	167.0
Amerika	139.0
Norden	138.0
Havet	125.0
Marken	111.0
Haven	95.0
Christiania	93.0
Skog	89.0
England	86.0
Skotland	79.0
Spanien	79.0
Haugen	77.0
Bergen	76.0
Paris	72.0

Sakprosa

Sverige	341.0
Norge	316.0
Rusland	138.0
Tyskland	134.0
Danmark	128.0
Christiania	117.0
Norden	75.0
Amerika	73.0
England	72.0
Europa	70.0
Bergen	58.0
Byen	54.0
Italien	39.0
Jorden	36.0
Stokholm	30.0
Stortinget	27.0
Paris	26.0
Frankrike	25.0

Brev

Norge	1317.0
Danmark	1059.0
Christiania	1057.0
Sverige	833.0
Aulestad	672.0
Tyskland	635.0
Roma	632.0
Paris	578.0
Norden	562.0
Berlin	525.0
København	456.0
Bergen	420.0
Italien	283.0
Stokholm	274.0
Langen	251.0
Wien	239.0
Amerika	236.0
Europa	214.0

3.2.1 Samlet korpus

Ser vi på frekvenslisten for det samlede korpuset blir det tydelig at forfatterskapet først og fremst fremstår som nasjonalt orientert. Med «Norge» (1901) på en soleklar førsteplass og «Christiania» (1267) på andre, i tillegg til «Aulestad» (676) og «Bergen» (554) litt lenger ned på listen, er det tydelig at de nasjonale stedene er mest fremtredende. Videre ser vi at også Bjørnsons skandinavisme kommer tydelig frem, med både «Danmark» (1252), «Sverige» (1213) og «Norden» (775) inne blant de fem mest frekvente stedsnavnene. Men selv om listen først og fremst fremviser en nordisk orientering, er det faktisk like mange steder på listen som befinner seg utenfor Skandinavia. For eksempel er både «Tyskland» (802), «Roma» (705) og «Paris» (676) blant de mest frekvente stedsnavnene. Et påfallende trekk er hvordan nesten alle disse internasjonale stedene befinner seg innenfor Europa. Bortsett fra den høye forekomsten av «Amerika» (448), viser listen altså en tydelig eurosentrisme innenfor den internasjonale orienteringen. Samlet sett kan vi derfor konkludere med at frekvenslisten viser både nasjonalistiske, skandinavistiske og eurosentriske tendenser i Bjørnsons geografi, og at forfatterskapet først og fremst ser ut til å være nasjonalt orientert.

Norge	1901.0
Christiania	1267.0
Danmark	1252.0
Sverige	1213.0
Tyskland	802.0
Norden	775.0
Roma	705.0
Paris	676.0
Aulestad	676.0
Bergen	554.0
Berlin	549.0
Byen	534.0
København	498.0
Amerika	448.0
Rusland	382.0
Italien	354.0
England	335.0
Europa	329.0

3.2.2 Brev

Frekvenslisten for brevkorpuset er den listen med klart høyest frekvenser. Sammenlignet med sakprosa- og skjønnlitteraturkorpuset er faktisk frekvensene omtrent tre ganger så høye, noe som betyr at stedsnavn fra brevkorpuset også utgjør mesteparten av frekvensene i det samlede korpuset. Mye av forklaringen ligger i brevkorpusets omfang, som er betraktelig mye større enn de to andre korpusene. En annen forklaring er at brev stort sett alltid inneholder stedsangivelser i form av adresser og adressater, og at nesten hvert eneste brev derfor inneholder minst to faktiske stedsnavn. Som Boasson & Johnsen (2020, s. 144) poengterer i sin artikkel om Hamsuns geografi, betyr dette at for brevsjangeren er det først og fremst

Norge	1317.0
Danmark	1059.0
Christiania	1057.0
Sverige	833.0
Aulestad	672.0
Tyskland	635.0
Roma	632.0
Paris	578.0
Norden	562.0
Berlin	525.0
København	456.0
Bergen	420.0
Italien	283.0
Stokholm	274.0
Langen	251.0
Wien	239.0
Amerika	236.0
Europa	214.0

det Moretti (1998) kaller litteraturens geografiske lokalisering i verden – «Literature in space» - som kommer til uttrykk. Bjørnsons egen plassering i verden burde med andre ord ha stor betydning for brevkorpsets geografi. Det ser vi også gjenspeiler seg i resultatene, med både «Aulestad» (672), «Roma» (632) og «Paris» (578) blant de mest frekvente stedene.

Brevkorpsets frekvensliste har ellers klare likhetstrekk til frekvenlisten for det samlede korpuset. Også i brevkorpuset er det «Norge» (1317), «Danmark» (1059) og «Christiania» (1057) som utgjør de mest frekvente stedsnavnene, og også her ser vi en tydelig eurosentrisme blant de internasjonale stedsnavnene, med hele syv ulike europeiske hovedstader representert på listen og «Amerika» (236) som eneste sted utenfor Europa.

Forklaringen på likheten mellom brevkorpuset og det samlede korpuset er at brevkorpsets høye frekvenser gjør at det i stor grad blir styrende for de samlede resultatene. På grunn av denne klare sammenhengen kan det være interessant å sammenligne differansen mellom disse to frekvenslistene. Den kan nemlig brukes til å identifisere hvilke av stedene på den samlede frekvenslisten som hovedsakelig er et uttrykk for «literature in space», og hvilke steder som i større grad også er et uttrykk for det Moretti (1998) kalte «space in literature». Det mest talende eksempelet er «Aulestad», hvor vi ser at differansen mellom brevkorpuset- og det samlede korpuset sin frekvensliste ikke er mer enn fire. «Aulestad» er med andre ord nærmest kun å finne i brevkorpuset, og dermed nesten utelukkende et uttrykk for litteraturens geografiske lokalisering i verden. Det samme gjelder i stor grad også for byer som «Berlin», «Roma» og «København». I motsatt ende finner vi steder som «Norge» og «Sverige», hvor differansen mellom de to listene er henholdsvis 600 og 400. Andre eksempler på stedsnavn med langt flere treff i den samlede frekvenslisten enn i brevkorpuset er «Russland», «Amerika» og «Norden». Disse stedene, som er noen av de mest frekvente i brevkorpuset, er derfor ikke bare uttrykk for litteraturens geografiske lokalisering i verden, men også den geografiske lokaliseringen *i litteraturen*. Bare ut ifra differansen mellom de to korpuserne kan vi altså si en del om hvordan de ulike stedene inngår i Bjørnsons forfatterskap.

3.2.3 Sakprosa

Sakprosakorpuset er det klart minste av de tre korpusene og består som sagt kun av Collin og Eitrem sin tobinds-samling av Bjørnsons taler og artikler (1912-1913). Likevel ser vi at frekvensene er omtrent like høye som for det skjønnlitterære korpuset, og sammenlignet med størrelsen på brevkorpuset blir frekvensene relativt sett høyere også i dette tilfellet. Det ser altså ut til at konkrete stedsangivelser er mer fremtredende i Bjørnsons taler og artikler enn i hans brev og fiksjonstekster. Forklaringen er sannsynligvis at sakprosa er en teksttype hvor Bjørnson ofte diskuterer geopolitiske spørsmål, noe Boasson og & Johnsen (2020, s. 146) også trekker frem i forbindelse

Sverige	341.0
Norge	316.0
Rusland	138.0
Tyskland	134.0
Danmark	128.0
Christiania	117.0
Norden	75.0
Amerika	73.0
England	72.0
Europa	70.0
Bergen	58.0
Byen	54.0
Italiaen	39.0
Jorden	36.0
Stokholm	30.0
Stortinget	27.0
Paris	26.0
Frankrike	25.0

med Hamsuns sakprosa. Dette bildet underbygges ved at «Stortinget» (27) er blant de mest frekvente stedsnavnene. Den politiske oppmerksomheten er sannsynligvis forklaringen på de høye forekomstene av «Russland» (138) og «Tyskland» (134), som begge var land med stor innflytelse i europeisk storpolitikk. Det samme gjelder for hvorfor «Sverige» (341) har erstattet «Norge» (316) som det mest frekvente stedsnavnet. Unionen og selvstendighetskampen, som Bjørnson var sterkt involvert i gjennom flere tiår, var nemlig først og fremst et *politisk* spørsmål, påpeker historieprofessor Jan Erik Myhre (2015, s. 290).

Tidligere i oppgaven så vi at Øystein Sørensen (1997) mente det skjedde en kosmopolitisk dreining hos Bjørnson på 1890-tallet, hvor han i økende grad vendte oppmerksomheten bort fra Norge og mot politiske spørsmål lenger sør på kontinentet. Ved hjelp av de digitale metodene kan vi undersøke om vi kan identifisere en slik utvikling fra et makroperspektiv. Det første bindet til Collin og Eitrem dekker nemlig perioden 1854-1882, mens det neste dekker perioden 1882-1909. Ved å dele dem inn i to ulike korpus og gjennomføre to ulike opptellinger kan vi dermed få en svært grov oversikt over utviklingen i Bjørnsons geografiske oppmerksomhet. Resultatet fra opptellingen er illustrert i de to frekvenslistene nedenfor:

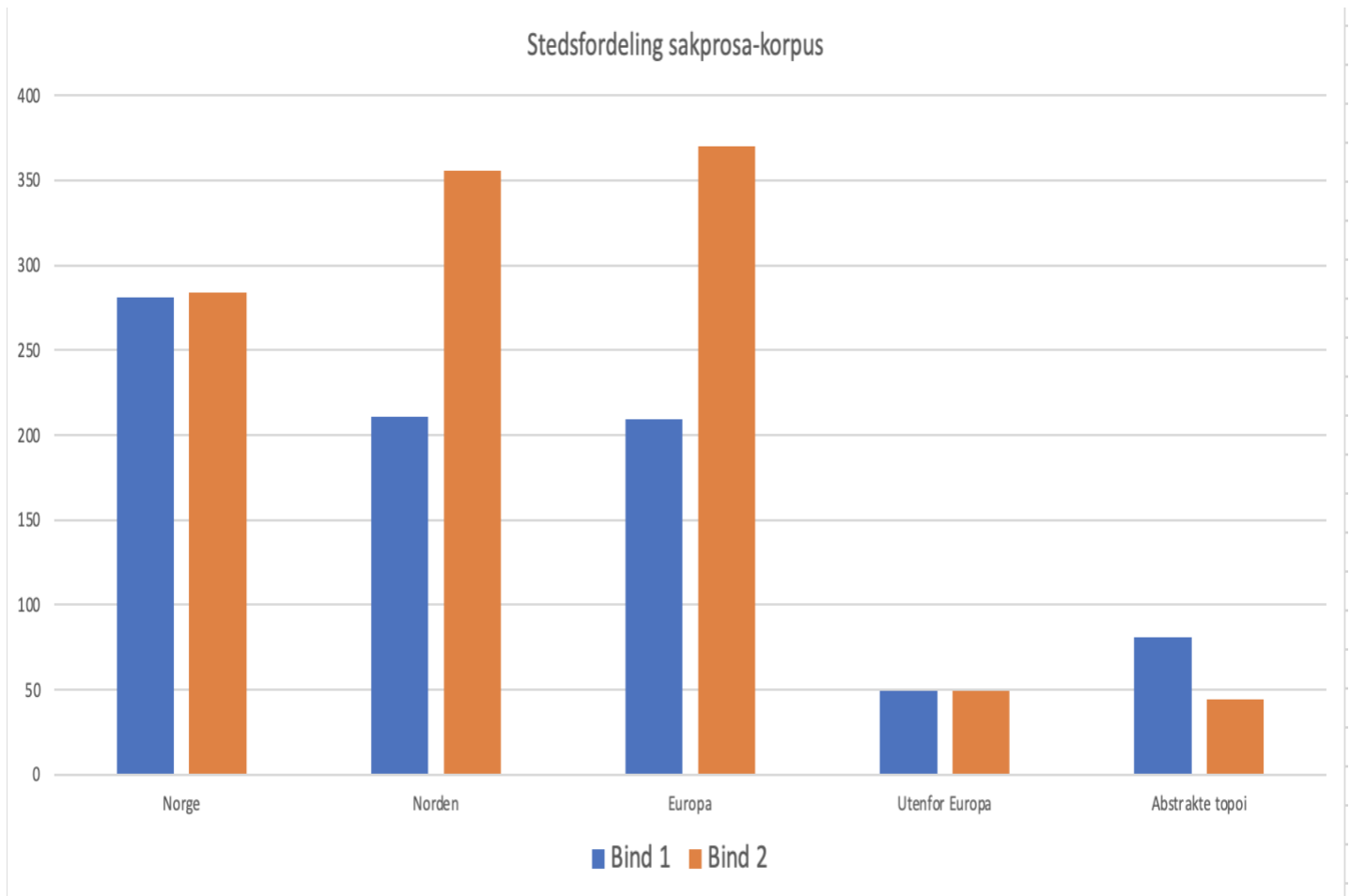
BIND I (1854-1882)

Norge	105
Christiania	92
Sverige	88
Danmark	78
Tyskland	76
Norden	45
Bergen	45
Byen	42
Amerika	31
England	22
Roma	20
Vinje	18
Jorden	18
Neapel	18
Italien	16
Europa	16
Frankrike	13
Rusland	12
København	12
Slesvig	11
Hovedstaden	11
Paris	11
Årnes	11
Dølen	10
Havet	10

BIND II (1882-1909)

Sverige	253
Norge	211
Rusland	126
Tyskland	58
Europa	54
England	50
Danmark	50
Amerika	42
Norden	30
Christiania	25
Stortinget	25
Italien	23
Stokholm	23
Jorden	18
Paris	15
Havet	14
Bergen	13
Frankrike	12
Byen	12
Berlin	11
Stang	10
Balkan	9
Kina	7
Østerig	6
London	6

Den tydeligste forskjellen mellom de to listene er frekvensøkningen. Ut ifra listen ser det ut til at den geografiske oppmerksomheten er større i Bjørnsons senere taler og artikler, og at denne geografien er mer internasjonalt orientert. Ikke bare er «Norge» skjøvet ned fra første plass og norske byer som «Christiania» og «Bergen» flyttet langt nedover på listen, forekomstene av diverse europeiske land er også blitt mye høyere. Denne forenklete makroanalysen underbygger dermed Sørensen (1997) sitt poeng om at det skjer en kosmopolitisk vending hos Bjørnson fra 1890-tallet og utover, hvor oppmerksomheten forflytter seg fra Norge og mot Europa. For å illustrere denne utviklingen har jeg dannet en tabell hvor frekvensen for noen bestemte geografiske områder er markert. Som vi ser i tabellen er frekvensen for norske og globale steder omtrent helt lik for de to bindene, mens de nordiske og europeiske stedene nevnes langt oftere i bind II.

3.2.4 Skjønnlitteratur

Til tross for at det skjønnlitterære korpuset er langt større enn sakprosakorpuset, ser vi at frekvensene for de to korpusene er omtrent like høye. Dette forteller oss at Bjørnson bruker langt færre stedsnavn i sine skjønnlitterære tekster enn i sine taler og artikler. Videre viser frekvenslisten at skjønnlitteraturen inneholder langt flere abstrakte topoi og færre faktiske stedsnavn enn de to andre korpusene. På toppen av listen finner vi motsetningsparet «Byen» (353) og «Bygden» (295), og litt lenger ned finner vi både «Skogen» (232), «Jorden» (167), «Havet» (125), «Marken» (111) og «Haven» (95). Samlet sett er det faktisk like mange abstrakte topoi som faktiske stedsnavn blant de 18 mest frekvente stedene. Den reelle verden opptrer altså

Byen	353.0
Bygden	295.0
Norge	268.0
Skogen	232.0
Jorden	167.0
Amerika	139.0
Norden	138.0
Havet	125.0
Marken	111.0
Haven	95.0
Christiania	93.0
Skog	89.0
England	86.0
Skotland	79.0
Spanien	79.0
Haugen	77.0
Bergen	76.0
Paris	72.0

langt sjeldnere i Bjørnsons skjønnlitteratur enn i de andre tekstypene. Dette funnet har klare likhetstrekk til Boasson & Johnsen (2020, s. 148) sine resultater fra undersøkelsen av Hamsuns geografi.

Også innenfor den relle verden skiller skjønnlitteraturen seg fra sakprosa- og brevkorpuset. Frekvenslisten for det skjønnlitterære korpuset viser nemlig en helt annen fordeling av faktiske stedsnavn enn de tre andre korpusene. De eneste likhetene er at «Norge» (268) er det mest frekvente stedet og at «Norden» (138) befinner seg høyt oppe på listen. Ellers er det først og fremst forskjeller som preger listenes fordeling av faktiske stedsnavn. I det skjønnlitterære korpuset er for eksempel «Amerika» (139) blitt det nest mest omtalte stedsnavnet, mens nye land som «Skotland» (79) og «Spanien» (79) har fått en plass blant de 18 mest frekvente stedene. Den mest påfallende forskjellen er likevel fraværet av store europeiske land som «Tyskland», «Frankrike» og «Russland», som er godt representert på alle de andre frekvenslistene. Sammen med den høye forekomsten av «Amerika» gjør dette at skjønnlitteraturens reelle geografi fremstår mindre eurosentrisk enn for brevene og sakprosaen. Selv om dette i utgangspunktet taler for at *verdensborgeren* Bjørnson er mer fremtredende i skjønnlitteraturen, er det ellers lite i den skjønnlitterære frekvenslisten som antyder at *forfatteren* Bjørnson er mer kosmopolitisk innstilt enn brevskriveren eller samfunnsdebattanten. Til det er andelen av norske steder og abstrakte topoi for høy.

For å gå Bjørnsons skjønnlitterære kosmopolitisme og nasjonalisme nærmere etter i sømmene skal jeg igjen foreta en mer nyansert makroundersøkelse gjennom å dele det overordnede korpuset inn i mindre delkorpus. Ved hjelp av de uttallige utgavene av Bjørnsons samlede verker, som nesten alltid er kronologisk organisert, er det nemlig enkelt å danne et skjønnlitterært korpus med en klar periodeinndeling.⁶ Dette kan vi deretter bruke til å undersøke, riktignok fra et svært grovkornet makroperspektiv, om vi også kan identifisere en kosmopolitisk utvikling i Bjørnsons skjønnlitterære produksjon. I min undersøkelse har jeg valgt å bruke den nyeste utgaven av Bjørnsons samlede fra 1995, som består av fire bind på ca. 500 sider (1857-1868, 1870-1882, 1883-1895, 1898-1909)⁷. Resultatet fra opptellingen er illustrert i de fire frekvenslistene nedenfor:

⁶ Disse undersøkelsene vil altså ikke lenger ta utgangspunkt i førsteutgaven av Bjørnsons tekster.

⁷ For å gjøre undersøkelsen så nyansert som mulig kunne jeg ha brukt hundreårsutgaven fra 1932, som kommer i elleve ulike bind, men da ville risikoen ha vært stor for at noen enkeltverk ble så utslagsgivende at det undergravde periodiseringen. I tillegg kunne periodiseringen blitt så oppdelt at det ble vanskelig å se en utvikling eller i det hele tatt diskutere funnene. Selv om man kan argumentere for at fire bind gir en for grov og unyansert oppdeling, mener jeg det er en hensiktsmessig inndeling for å gi en oversiktlig indikasjon på utviklingen i Bjørnsons geografiske oppmerksomhet.

Bind I	Bind II	Bind III	Bind IIII
Skotland 100	Amerika 16	Amerika 21	Norge 77
Bø 29	Ler 3	Lie 9	Daglannet 70
Norge 26	Lie 3	Horten 3	Norden 40
Granlien 24	Frankrike 2	Italien 3	Amerika 34
Nordhaug 19	Horten 2	Lille 3	Ler 24
Storslåpen 19	Kvikne 2	Norge 3	Krogskogen 18
Orknøene 16	Norge 2	Frankrike 2	Paris 17
Bergen 12	Christiania 1	Kina 2	London 17
Spanien 10	Italien 1	Ler 2	Danmark 15
Katanes 9	Afrika 1	Nordpolen 2	Australien 12
Island 9	Venedig 1	Gibraltar 1	Toten 9
Amerika 8	York 1	Lye 1	Molde 8
England 8		York 1	England 8
Frankrike 7			Roma 7
Ler 6			Sverige 7
Trøndelag 6			Stokholm 7
Skogen 6			Christiania 7
Huseby 6			København 5
Danmark 6			Japan 5
Europa 6			Kattegat 4
Stavanger 5			Lie 4
Gård 5			Skogen 4
Orfjara 5			Havet 4
Jerusalem 5			Spanien 4
Våge 4			Tyskland 4
Byen 3			Europa 4
Nordsjøen 3			Italien 3
Bygden 3			Storfjord 3
Lille 3			Vestlandet 3
København 2			Ceylon 3
Roma 2			Bergen 3
Vik 2			Halden 3
Storlien 2			

Alle de fire frekvenslistene inneholder mye informasjon som det er mulig å gripe tak i, men siden hensikten først og fremst er å undersøke *utviklingen* i Bjørnsons skjønnlitterære forfatterskap, skal vi hovedsakelig analysere funnene fra et overordnet komparativt perspektiv. Fra et slikt perspektiv er de store forskjellene i antall steder og frekvenser noe av det mest iøyenfallende. Der bind 1 og 4 har mer enn 30 ulike steder, mange med et tosifret antall frekvenser, har bind 2 og 3 mindre enn 15 ulike steder og generelt svært lave frekvenser. Dette forteller oss at den geografiske oppmerksomheten virker å være langt større og mer variert i starten og slutten av Bjørnsons forfatterskap. En nærmere undersøkelse av listene avslører imidlertid at det er knyttet mange skjevheter til resultatene, spesielt for de mest frekvente stedene. For selv om noe av hensikten med å bruke samlingen fra 1995 var å unngå at enkeltverk ble så utslagsgivende at de undergravde hele periodiseringen, er det lett å knytte mange av resultatene for bind 1 og 4 til spesifikke verk. I bind 1 gjelder det både

«Skotland» (*Maria Stuart i Skotland*) og «Granlien» og «Nordhaug» (*Synnøve Solbakken*). For bind 4 er «Daglannet» (*Daglannet*) og «Krogskogen» (*Mary*) de to tydeligste eksemplene. Tar vi bort disse stedene får vi en langt mer jevn frekvensfordeling mellom de fire listene, men det endrer ikke på det faktum at den geografiske oppmerksomheten er langt større og mer variert i bind 1 og 4. Fra et overordnet makroperspektiv kan vi derfor konkludere med at geografiske steder har en mer fremtredende posisjon i Bjørnsons tidlige og sene verk. Selv om dette er et interessant funn i seg selv, er vi nødt til å gå et steg videre og se nærmere på hvilke steder som faktisk nevnes for å kunne si noe mer om Bjørnsons ideologiske utvikling.

I alle de fire listene finner vi en overraskende internasjonalt orientert geografi. For bind 1 og 4 er riktignok Norge og norske fiksjonssteder som «Daglannet» og «Granlien» de mest frekvente stedene, men lenger ned på listen finner vi en svært spredt og global geografi, med steder som «Orknøene» (16), «Jerusalem» (5), «Australien» (12), «Japan» (5) og «Ceylon» (3). Og selv om frekvenslistene for bind 2 og 3 er langt kortere, finner vi også her steder fra hele fire ulike kontinenter: «Nordpolen» (2), «Kina» (2), «Afrika» (1) og «Gibraltar» (1). Når det i tillegg er «Amerika» som befinner seg øverst på de to listene, med henholdsvis 16 og 21 treff, er det lite som minner om den eurosentrismen vi har sett tidligere. Selv om det er viktig å påpeke at det fremdeles hovedsakelig er europeiske - og i aller størst grad norske - steder som dominerer frekvenslistene, og at frekvensen for mange av de globale stedene er så lav at det blir tilnærmet ubetydelig i det store bildet, er det likevel interessant hvor internasjonalt orientert geografien fremstår sammenlignet med i de foregående makroundersøkelsene. *Verdensborgeren* Bjørnson blir med andre ord mer synlig når vi deler skjønnlitteraturen opp i mindre korpus.

At det bildet som avtegner seg i denne makroundersøkelsen er så annerledes enn for førsteutgavene, viser en av de største utfordringene den digitale undersøkelsen bringer med seg. De store forskjellene i frekvenslistene avslører nemlig hvor mye usikkerhet som ligger i denne metoden. For å illustrere kan vi slå sammen frekvensen av «Norge» i de fire bindene og sammenligne med frekvensen for førsteutgavene. Differansen blir da 160, altså mer enn dobbelt så mye som den totale frekvensen for samlede verker. Omfanget av denne ene feilkilden burde være nok for å illustrere hvilken enorm usikkerhet som ligger i opptellingen, men for å gjøre det enda tydeligere kan vi også inkludere «Norden» (98 i differanse), «England» (70 i differanse) og «Amerika» (60 i differanse). Til tross for disse feilkildene har likevel stedsnavnsopptellingen gitt oss et mer helhetlig bilde av Bjørnsons geografi enn det som har vært mulig tidligere.

3.2.5 Oppsummering

Ut ifra den digitale makroundersøkelsen fremstår Bjørnson som en eurosentrisk brevsribent, en stadig mer kosmopolitisk samfunnsdebattant og en romlig orientert dikter. Felles for alle korpusene var den høye forekomsten av skandinaviske og sentraleuropeiske land og storbyer. Samtidig hadde tre av fire korpus «Norge» som det mest frekvente reelle stedsnavnet, mens det skjønnlitterære korpuset skilte seg ut ved å ha abstrakte topoi som «Byen» og «Bygden» på toppen av frekvenslisten. Samlet sett viste derfor undersøkelsen både nasjonalistiske, skandinavistiske og eurosentriske tendenser i Bjørnsons geografiske oppmerksomhet, men med en særlig romlig geografi for det skjønnlitterære forfatterskapet. Til tross for dette varierte og sprikende resultatet, gjør den høye forekomsten av «Norge» og andre norske stedsnavn at Bjørnson fremstår som en nasjonal orientert forfatter – både i brev, sakprosa og skjønnlitteratur. Med tanke på tidligere Bjørnson-forskning er ikke dette noen banebrytende konklusjon, men den tilføyer likevel noe nytt ettersom den bygger på en mer overordnet og kvantitativ analyse enn det som vært publisert tidligere. Samtidig viser denne gjennomgangen at makroperspektivet ikke nødvendigvis er noen definitivt konkluderende metode, men snarere en inngang til å oppdage nye sammenhenger og motsetninger i Bjørnsons ideologiske utviklingen. Disse kan vi bruke nærlesning til å undersøke nærmere.

Selv om de digitale undersøkelsene ga indikasjoner på en nasjonal orientering, betyr ikke det at vi skal gi avkall på undersøkelsen av Bjørnsons kosmopolitisme. Tvert imot har stedsnavnsopptellingen vist at Bjørnsons geografiske oppmerksomhet strekker seg langt utover Norges grenser, og med det underbygget bilde av Bjørnson som en engasjert verdensborger – eller i hvert fall europeer. Likevel er det flere grunner til at vi må gå et steg videre for å kunne si noe mer om Bjørnsons kosmopolitisme og nasjonalisme. For det første er det knyttet mye usikkerhet til de digitale undersøkelsenes validitet. Dette ble kanskje best illustrert av de store opptellingsdifferansene i forrige delkapittel, men også i forbindelse med stedsnavnslisten og korpusbyggingen har jeg identifisert flere mangler og mulige feilkilder. For det andre handler kosmopolitisme og nasjonalisme om langt mer enn geografisk oppmerksomhet. Dette er komplekse og mangefasettete begrep som ikke kan bli oppklart av en enkel stedsnavnsopptelling, men som krever en grundig analyse av normer, verdier og interesser. Videre i oppgaven vil jeg derfor flytte fokuset fra et digitalt makroperspektiv til et tekstnært mikronivå, og undersøke i hvilken grad og på hvilken måte vi kan finne kosmopolitiske og nasjonalistiske innslag i dramaet *Daglannet* (1904).

4. Litteraturgeografisk analyse av *Daglannet*

Daglannet er Bjørnsons nest siste dramatiske verk. Skuespillet utkom i bokform den 12. oktober 1904, og ble raskt en stor salgssuksess. Allerede innen året var omme forelå det et tredje opplag og nesten 10.000 opptrykkede eksemplarer. Salgstallene vitner altså om en oppsiktsvekkende stor interesse blant skandinaviske lesere (Pederesen, 2017, s. 467). Tidligere har dette blitt forstått som en konsekvens av nobelprisen Bjørnson hadde mottatt året før, en hendelse Bjørnson faktisk henviser til gjennom en dedikasjon i begynnelsen av boken: «Det svenske Acadèmie i Taknemlighed» (Bjørnson, 1904, s. 5). Men som Frode Helmich-Pedersen (2017, s. 468) poengterer finnes det lite belegg for en slik forklaring, ettersom prisutdelingen først og fremst hadde svekket Bjørnsons popularitet blant norske lesere. Pedersen mener derfor det er nærliggende å se de gode salgstallene i sammenheng med alle de positive anmeldelsene stykket mottok på senhøsten i 1904.

I *Daglannet* finner vi igjen flere av temaene og motivene fra Bjørnsons tidligere diktning. Med sin utfordrende industriutvikling og konfliktfulle generasjonskamp har stykket klare likhetstrekk med både *Jernbanen og kirkegården* (1866) og *Det nye system* (1878). I likhet med disse og en rekke andre Bjørnsonstekster er handlingen i *Daglannet* lagt til et typisk vestnorsk fjordlandskap. Mer spesifikt befinner vi oss i en fjordarm av Storfjorden, et stedsnavn som både kan leses som et abstrakt topoi og som den faktiske Storfjorden på Sunnmøre⁸. Inne i denne smale fjordarmen ligger *Daglannet*, en omfangsrik eiendom som har tilhørt familien Dag i flere tradisjoner. Det er på denne eiendommen handlingen utspiller seg. Bakgrunnen for handlingen er at flere av familiemedlemmene retunerer hjem etter flere år på reisefot, noe som resulterer i at en rekke familiære uenigheter blusser opp. Mange av disse avdekkes gradvis utover i stykket, men den mest sentrale konflikten blir etablert allerede i første scene. Da får vi vite at den unge ingeniørsønnen Stener har returnert til *Daglannet* etter et langvarig opphold i Syd-Afrika og Australia, hvor han har utviklet en ny metode for å utnytte kraften i den nærliggende fossen. Faren i familien, Dag, er kritisk til enhver form for industrialisering og nekter Stener å realisere sitt utbyggingsprosjekt. Både Stener og Dag prøver å overbevise de andre familiemedlemmene om at deres holdning er den rette, og generasjonskonflikten utvikler seg dermed til å bli den sentrale dramatiske floken i stykket.

⁸ Måten fjorden blir beskrevet på i stykket understøtter det sistnevnte, men at den nærmeste byen eller landsbyen omtales som Botnen, et stedsnavn som ikke finnes langs den faktiske Storfjorden, gjør koblingen til virkeligheten mer usikker.

Det meste som skjer i *Daglannet* knytter seg på en eller annen måte til familiens eldste datter, Ragna, som har vendt hjem etter å ha tilbrakt flere år i Paris og Amerika. Hun er ivrig etter å fortelle om sine erfaringer på andre siden av Atlanteren, og blir raskt midtpunktet i den nylig gjenforente familien. Utover i stykket blir det tydelig at hun har et problematisk forhold til Dag, som hun mener har vært altfor streng gjennom hele hennes barndom. Konflikten som oppstår mellom dem leder etter hvert frem til handlingens klimaks og familiens endelige forsoning. Etter en voldsom krangel bestemmer hun seg nemlig for å klatre opp i Svart-uren, et symbolladet fjellparti som lenge har vært en slags manndomsprøve i familien Dag. Klatringen sender henne nesten i døden, og denne nær-døden opplevelsen fører til at familien endelig forenes oppe på seteren i stykkets fjerde akt. Som så mange andre Bjørnsonstykker ender altså *Daglannet* med forsoning og harmoni.

Bare ut ifra dette korte handlingsreferatet kan vi formode at de geografiske stedene i stykket får en viktig og tidvis symbolsk rolle i *Daglannet*. Huset blir stykkets sentrale omdreiningspunkt, fossen blir utslagsgivende for den sentrale konflikten, Svart-uren blir avgjørende for handlingens utvikling, mens seteren blir settingen for familiens forsoning. I tillegg blir hele det symboltunge landskapet rundt et meningsbærende element gjennom hele stykket. Som litteraturhistoriker Harald Beyer har poengtert: «Kjærligheten til norsk natur, fjorden og fjellet går som en varm strøm gjennom stykket» (Beyer, 1963, s. 290). Men geografien i *Daglannet* omhandler langt mer enn bare norsk natur. Gjennom Ragna og Stener sine reisehistorier blir land og byer fra både Amerika, Asia og Oseania brakt inn i stuen på *Daglannet*, og på den måten blir geografien strakt langt utover denne smale fjordarmen på Vestlandet.

Spenningen mellom *Daglannet* og den store verden er den viktigste grunnen til at jeg har valgt nettopp denne teksten for å diskutere Bjørnsons ideologiske utvikling. Blandingen av norske og internasjonale stedsnavn gjør det nemlig mulig å undersøke hvordan den spenningen vi så langt bare har observert på avstand, både i den resepsjonshistoriske gjennomgangen og digitale makroundersøkelsen, kommer til uttrykk i ett enkelt verk. Først da kan vi begynne å si noe mer om kosmopolitiske og nasjonalistiske impulser i Bjørnsons forfatterskap. For istedenfor å bare stadfeste at spenningen finnes, kan vi se nærmere på hvilke *verdiladninger* den bærer i seg. Ved hjelp av nærlesning kan vi for eksempel diskutere om de norske stedene får en annen symbolsk verdi enn de utenlandske, eller om det som er fremmed blir møtt med åpenhet og respekt. Dette er spørsmål som er viktig for å kunne si noe mer om Bjørnsons ideologiske utvikling, og som en analyse av *Daglannets* geografi gir oss mulighet til å utforske.

En annen grunn til at jeg ønsker å undersøke *Daglannet* er at det er blitt viet bemerkelsesverdig lite interesse av tidligere Bjørnson-forskere. I sin monografi beskriver Erik Bjerck Hagen (2013) *Daglannet* som kanskje «Bjørnsons aller mest borgjemte drama-perle» (s. 280), en påstand han gjør grundig rede for gjennom en omfattende analyse av dette glemte stykket, som knapt har vært oppført på en eneste scene siden utgivelsen i 1904. I analysen stiller han seg undrende til hvorfor skuespillet har forsvunnet så langt ned i glemselens dyp, ettersom det både inneholder «den store bjørnsonske interesse for menneskene, en engasjerende intrige, fargerike enkeltpersoner og slående replikker» (Bjerck Hagen, 2013, s. 258). Til tross for disse kvalitetene er det tydelig at glemselen også har spredd seg til universitetene, for utenom Bjerck Hagens entusiastiske nylesning finnes det få eksempler på litteraturvitenskapelige analyser av *Daglannet*. Denne manglende interessen mener jeg fremstår som en god grunn til å la stykket være utgangspunkt for min analyse, da det åpenbart er mange aspekter som fremdeles er utforsket og underbelyst.

I tillegg til *Daglannets* geografi og forskningstradisjonens historiografi, gjør også Bjørnsons biografi dette til et spennende stykke for å utforske kosmopolitisme og nasjonalisme i forfatterskapet. *Daglannet* ble nemlig skrevet og utgitt i en periode hvor Bjørnson levde det som må karakteriseres som en kosmopolitisk tilværelse i Roma, fylt av daglige besøk av andre kunstnere og tenkere som hadde reist til den italienske hovedstaden for å få nye ideer og impulser (Hoem, 2013, s. 293). I tillegg er dette en periode hvor de kosmopolitiske innslagene i Bjørnsons politikk ser ut til å være på sitt sterkeste, noe vi blant annet så tendenser til i denne postnasjonale uttalelsen fra en tale på Eldorado: «Hvad er norsk? Ja, det er, hvad som passer os, det være fra Frankrige eller fra Hardanger» (Bjørnson, 1899, sitert i Sørensen, 1997, s. 178). Ettersom Bjørnson selv var tydelig på at det alltid fantes en klar forbindelse mellom politikk og litteratur, noe han senest ga uttrykk for i nobeltalen han avholdt bare noen måneder før *Daglannet* ble utgitt: «[...] jo høiere op paa Aandsfrihedens Stige, jo fastere er Tendensen (Bjørnson, 1904, sitert i Collin & Eitrem, 1913, s. 484), mener jeg de kosmopolitiske innslagene i Bjørnsons politikk gjør det interessant å undersøke i hvilken grad og på hvilken måte dette kommer til uttrykk i skjønnlitteraturen fra samme periode.

4.1 *Daglannets* geografi

Både i denne og neste del av oppgaven skal jeg konsentrere meg om å analysere den konkrete geografien i *Daglannet*. Likevel ønsker jeg ikke å gi helt slipp på det makroperspektivet jeg har anlagt tidligere, da det overordnede målet for oppgaven tross alt er å undersøke spenningen mellom kosmopolitisme og nasjonalisme i hele Bjørnsons forfatterskap. Gjennom hele nærlesning skal jeg derfor forsøke å se geografien i *Daglannet* i sammenheng med resten av forfatterskapet. Som jeg har poengtert tidligere vil målet med den litteraturgeografiske analysen være å analysere hvilke verdier Bjørnson knytter til de ulike stedene i *Daglannet*, for på den måten å kunne diskutere i hvilken grad vi finner spor av nasjonalistiske eller kosmopolitiske tendenser i stedsbeskrivelsene. Før vi går inn i denne analysen kan det imidlertid være hensiktsmessig å underbygge min tidligere påstand om at geografien i stykket bærer i seg den samme geografiske spenningen som resten av Bjørnsons liv og forfatterskap, ettersom det tross alt er den viktigste begrunnelsen for hvorfor jeg har valgt å nærlese nettopp dette stykket. I første omgang skal jeg derfor gjøre rede for hvordan spenningen mellom nasjonale og internasjonale steder kommer til uttrykk i *Daglannet*.

4.1.1 Internasjonale impulser i en vetsnorsk fjordarm

Allerede i stykkets første scene kan vi se antydninger til at spenningen mellom nasjonale og internasjonale impulser blir satt i spill. Vi befinner oss da i familien Dags hus på *Daglannet*, hvor Stener møter Berthe etter at hun har kommet hjem fra en tur på høyfjellet for å snakke med Dag.

(FØRSTE MØTE) Stener Dag, en mann på over tredve, lett, men bestemt i alle sine rørelser, engelsk kledd, kommer inn. Litt etter hans unge søster, Berthe (Navnet uttales på fransk). Hun har skidrakt på. Men bart, litt pjusket hår, som hadde hun nettopp revet reisehuen av seg. I hånden bærer hun et brev.

Stener (ordner det så at søsteren skal sette seg på en stol som står fremst for enden av bordet, med ansiktet mot ham. Han setter seg nemlig selv på høyre langside, like ved bordenden).

Berthe. Unnskyld, jeg måtte først hente brevet fra reiseposen min.

Stener. Og jeg som ikke visste du var kommet

Berthe. Du så da dampskipet innenfra Botnen?

Stener. Men jeg ante ikke at du var med! – Det var vel bart hele veien opp fra Botnen?

Berthe. Ja. Der kjørte jeg. Men innover fjellene. Det var verre.

Stener. Var sneen dyp på høyfjellet i år?

Berthe. Ja, dyp! Du har nok vært for lenge i Australia. Du har glemt at sneen der oppe ofte ligger favnedyp forbi sankthans. Jeg brukte ski på to steder. Og hver gang gikk jeg én time.

Stener. Det bor far midt oppi! (Bjørnson, 1904, s. 7-8)

Her ser vi at norske stedsnavn og snødekte fjellvidder blander seg sammen med franske navn, engelsk bekledning og henvisninger til langvarige Australia-reiser. Denne introduserende scenen gir oss derfor en forsmak på hvordan Bjørnson lar Daglannet bli et møtepunkt for globale impulser. Handlingen utspiller seg i utgangspunktet i et isolert vestnorsk fjordlandskap, men den store verden er hele tiden nærværende. Alt fra karakterenes livshistorier til familiens språk og fakter bærer tydelig preg av utenlandsk påvirkning. Til og med stykkets grunnleggende konflikt har røtter i noe utenfor Norges grenser. Det er nemlig en familietradisjon med opphav i det europeiske revolusjonsåret 1848 som gjør at Dag nekter å bygge ut fossen, og han bruker den nåværende utviklingen på kontinentet for å forsvare denne tradisjonen.

Stener. - Men for å gå like på saken: Hvordan har du erfart at det ikke vil gå med et stort fabrikklegg i Daglanns-fossen?

Dag. Av alt som skjer omkring oss. I hele Europa. Hvordan det så går – jo mer vi får av den sort, jo ulykkeligere og uenigere blir menneskene. De går under i misunnelse, i hat, i begjær. (Bjørnson, 1904, s. 207).

Selv om Daglannet altså har en historisk kobling til internasjonale impulser, er det først og fremst den nålevende familien som knytter Daglannet sammen med den store verden. Moren i familien, Fru Dag, kommer opprinnelig fra Frankrike, og veksler mellom å snakke norsk og fransk gjennom hele stykket. Vi får også vite at Dag reiste til utlandet i sin ungdom og på et tidspunkt oppholdt seg i Paris. Sønnen Stener har nylig returnert til Daglannet etter et langvarig opphold i Australia og Syd-Afrika, mens datteren Ragna returnerer etter et langvarig utenlandsopphold fullt av reiser og eventyr:

Ragna. Men først måtte jeg rundt i Amerika. Jeg hadde jo ikke sett det! Dermed holdt jeg på i nesten to måneder. Det endte i Kalifornien.

Stener. I San Francisco?

Ragna. Ja. Derfra med en bergensk steamer for London. Over Japan, Kina, Ceylon, Suez, Gibraltar

Berthe. For en reise!

Fru Dag. Ja, for en reise!

Ragna. Kapteinen hadde sin hustru med. Dem skylder jeg at jeg nå sitter her og taler godt norsk. For det jeg kom om bord med, var skrekkelig. (Bjørnson, 1904, s. 53-54).

Med henvisninger til byer og land fra både Asia, Amerika og Oseania er det ikke tvil om at det virkelig er den *store* verden som trer frem i *Daglannets* geografi. Sammenligner vi dette med resultatene fra den digitale makroanalysen, blir det raskt tydelig at geografien i stykket er langt mer globalt orientert enn den som gjør seg gjeldende i resten av forfatterskapet. Der så vi at utenom abstrakte topoi var det hovedsakelig norske, skandinavistiske og europeiske

stedsnavn som preget Bjørnsons geografiske oppmerksomhet. En nærmere undersøkelse avdekker at verken Kalifornien, San Francisco, Ceylon, Suez, Gibraltar eller Syd-Afrika opptrer mer enn 4 ganger i resten av forfatterskapet, mens Kina (24), Japan (18) og Australia (13) blir nevnt noe oftere. Ved hjelp av de digitale analyseverktøyene kan vi som sagt få oversikt over hvilke verk og i hvilken konteksten disse stedene dukker opp. Det viser at av de nevnte stedene er Australia det som oftest dukker opp i Bjørnsons skjønnlitterære produksjon, og at det hovedsakelig skyldes hans to siste skuespill⁹. En mulig forklaring på det kan vi finne i Christian Gierløffs Bjørnson-biografi, hvor vi kan lese at rundt århundreskiftet hadde Bjørnson «røbet lyst til å reise til Australia, særlig Ny Zeeland, for å studere den sociale stat under utvikling der» (Gierløff, 1932, s. 411). Koblingen mellom Bjørnson, Oseania og sosialismen er noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. I denne omgang kan vi konkludere med at dette funnet underbygger at det ofte er en tynn linje mellom Bjørnsons politikk og litteratur.

Før vi går videre med å se på spenningen mellom nasjonale og internasjonale impulser i resten av *Daglannets* geografi, vil jeg bruke utdraget ovenfor som en innledende analyse av nasjonalistiske og kosmopolitiske trekk i stykket. Det er nemlig verdt å merke seg hvordan denne korte passasjen gir antydninger om en kosmopolitisk livsinnstilling hos flere av karakterene. Ragna har vært så lenge borte at hun nærmest har glemt sitt eget morsmål. Ser vi det i sammenheng med hennes sterke reiselyst og åpne innstilling mot alt fremmed og ukjent, er det mye som tyder på at hun er en nysgjerrig verdensborger med en kosmopolitisk livsinnstilling. Stener sitt spørsmål tidligere i samtalen gir inntrykk av at også han er en bereist verdensborger med god kjennskap til amerikansk geografi. Og selv om det er vanskeligere å trekke frem det kosmopolitiske hos Berthe og Fru Dag, da de kun kommer med en liten kommentar, er det påfallende hvordan også de reagerer med begeistring og beundring, ikke tvil og forbehold, når Ragna forteller at hun har brukt opp alle sine oppsparte midler på en to måneders en verdensomseiling. Samlet sett viser derfor denne passasjen antydninger til en kosmopolitisk innstilling hos nærmest alle i familien Dag.

I løpet av sitt opphold i Amerika har Ragna stiftet bekjentskap med den eneste sentrale karakteren i stykket som ikke er en del av familien Dag, fullmektigen Ramset. Han har reist tilbake til Daglandet for å gjøre det samme som han gjorde for Ragna i Amerika, nemlig forvalte, spekulere og utnytte familiens formue. Bortsett fra Berthe, den yngste datteren i familien, har altså alle karakterene i stykket sterke bånd til utlandet. Både språket, tankesettet

⁹ Et skjermbilde av dette konkordanssøket ligger vedlagt i appendiks 7.5

og livshistoriene bærer preg av en global forankring og et internasjonalt perspektiv. Fru Dags franske gloser og Ragnas historier om livet i Amerika er eksplisitte eksempler som går igjen i hele stykket, men det finnes også flere dialoger og enkeltreplikker som viser at karakterenes interesser og erfaringshorisont strekker seg langt utover den smale fjordarmen på Vestlandet:

Ramset. (*ivrigere*) Noe nytt? Der ute fra?

Stener. (*etter litt*) Om så var?

Ramset. (*enda ivrigere*) Noe stort?

Stener. Hvorfor noe stort?

Ramset. Fordi det som ingeniøren holdt på med der ute, var stort. Det vet jeg. Og en forlater ikke noe stort for noe mindre.

Stener (*ser på ham*). Det kan være riktig. – Skjønt for å komme hjem –

Ramset. – Åh – ho, ho!

Stener. Ler De av det?

Ramset. Nei da! Nei, kors da! Jeg bare sa til meg selv da ingeniøren begynte å lede vannet av: Her begynner noe stort. Dette er der millioner i.

Stener. Ja, millioner, ja!

Ramset. Nå renner der jo millioner unyttendes ut i havet. - Når en skal være ærlig, må en tilstå at dette er et svineland. Tenke seg til det lå slik før Amerika ble oppdaget.

(Bjørnson, 1904, s. 27-28).

Denne samtalen illustrer på flere måter hvordan Ramset og Stener er tilknyttet verden «der ute». Først og fremst viser det innledende spørsmålet at Ramset har stor interesse av å høre forretningsnyheter fra utlandet. Deretter viser hans hånende latter og ironiske motsvar i møte med Stener sin kommentar om hjemmet hvor lite vekt han legger på det hjemlige. Og til slutt kan hans bemerkning om svineland og oppdagelsen av Amerika leses som et tegn på at Amerika, ikke Norge, ligger til grunn for hans forståelse av omverden. Samlet sett viser samtalen at spesielt Ramset, men også Stener, sine tanker og ideer er sterkt påvirket av internasjonale impulser, noe de faktisk selv poengterer på neste side: «Stener. De har vært nokså lenge i Amerika? / Ramset. Og De i Australien? / Stener. Hah, ha! / Ramset. Ha, ha, ha!» (Bjørnson, 1904, s. 30-31).

Så langt i redegjørelsen har spenningen mellom nasjonale og internasjonale impulser hovedsakelig kommet til uttrykk gjennom karakterenes livshistorier, men det finnes også spor av den i et av dramaets mest sentrale kulisser. Utover i stykket blir det nemlig klart at norskfødte Dag og franskfødte Fru Dag har inntatt hver sin etasje i familiens gamle murhus. Nede hos Dag står høyryggede lærstoler og tunge bord i en stor gammeldags stue, mens oppe hos Fru Dag finner vi skjerm Brett, store speil og en fransk kamin – «alt utstyrt Louis seize med sirlig smak». Med denne kulissedetaljen i mente kan det være interessant å ta et steg tilbake og se *Daglannet* i sammenheng med resten av Bjørnsons forfatterskap. Da oppdager vi

nemlig hvordan spenningen mellom nasjonale og internasjonale steder gjør seg gjeldende på flere nivå i forfatterskapet, helt fra det øverste makronivået vi studerte tidligere, via den generelle geografien i dette spesifikke verket, og ned til denne konkrete kulissedetaljen. Hvis man forsetiller seg å holde et forstørrelsesglass over hele Bjørnsons forfatterskap, kan man altså spore denne spenningen helt fra det øverste makronivå og ned til det nederste mikronivå.

Alle eksemplene og utdragene jeg har vist til ovenfor illustrer hvordan Bjørnson lar en avsidesliggende vestlandsgård bli et møtepunkt for internasjonale impulser. Inne i stuen på *Daglannet* møter vi alt fra verdensomspennende reisehistorier til utenlandske forretningsdiskusjoner, globale perspektiver og ukjente ideer, bereiste mennesker og nye maskiner. Paradoksalt nok finner vi derfor her, på en avsidesliggende gård i en fjordarm på Vestlandet, tydelige spor av det humangeografen Doren Massey (2010) omtaler som en «global fornemmelse av sted», en følelse av at det lokale er tilknyttet det globale og at den store verden aldri er langt unna. Tidligere i oppgaven så vi at flere kosmopolitismeforskere anså denne følelsen for å være et av kosmopolitismens fremste kjennetegn. Kosmopolitten var som regel lokalt og globalt forankret på samme tid, og som deskriptivt begrep var det nettopp en slik tilknytning mellom det lokale og globale som karakteriserte kosmopolitismen. Vi kan derfor konkludere med at i den geografiske spenning mellom nasjonale og internasjonale impulser som *Daglannet* bærer i seg, finnes det også klare antydninger til en deskriptiv kosmopolitisme.

4.2 Kosmopolitisme og nasjonalisme i *Daglannet*

Selv om en redegjørelse av *Daglannets* geografi er nok for å finne antydninger til kosmopolitiske trekk i teksten, må vi likevel gå et steg videre for å kunne diskutere i hvilken grad stykkets stedsbeskrivelser peker mot en kosmopolitisme eller nasjonalisme i Bjørnsons forfatterskap. Som vi så i teorikapitlet utgjør den deskriptive kosmopolitismen bare en liten del av kosmopolitismebegrepets mangefasetterte betydning, og det er først og fremst den normative forestillingen om et felles verdenssamfunn som definerer kosmopolitismens ideologiske prosjekt. For å kunne fastslå om stedsbeskrivelsene i *Daglannet* bærer i seg en slik kosmopolitisk norm, er vi nødt til å se nærmere på hva slags verdier og ideer som blir knyttet til stedene innenfor og utenfor Norges grenser. I tillegg vil det være relevant å undersøke hva slags forhold disse to stedskategoriene får til hverandre. Utover i oppgaven skal vi derfor analysere hva slags verdiladning som kan spores i den spenningen det så langt bare er blitt gjort rede for. Startpunktet for denne analysen har jeg lagt til de to etasjene i familien Dags gamle murhus, ettersom vi her befinner oss helt i kjernen av spenningen

mellom Norge og utlandet. Formålet med den følgende analysen vil altså være å undersøke om rombeskrivelsene kan si oss noe mer om hva slags verdier Bjørnson knytter til det innenfor og utenfor Norges grenser, samt i hvilken grad og på hvilken måte disse to stedskategoriene påvirker hverandre.

4.2.1 Huset på Daglannet - et forhandlingsrom mellom norske og utenlandske impulser

På grunn av den todelte etasjefordelingen i familien Dags gamle murhus, med norskfødte Dag nede i første etasje og franskfødte Fru. Dag oppe i andre, blir huset fremstilt som et forhandlingsrom mellom norske og utenlandske impulser. Bakgrunnen for denne lesningen er at disse to karakterene, og hvordan de har innredet sine respektive rom, får symbolverdi av den sfæren som livshistorien deres knytter seg til. Lesningen tar med andre ord utgangspunkt i et allegorisk interiør, hvor den nedre får trekk av å representere Norge og «det norske», mens den øvre i stor grad kjennetegnes av internasjonale impulser. Selv om en slik forenklet dikotomi kan anklages for å være noe affektert og unyansert, mener jeg likevel den er hensiktsmessig for å få et inntrykk av hvilke verdiladninger som blir tilskrevet det innenfor og utenfor Norges grenser. I tillegg underbygger sceneanvisningene at disse to etasjene kan leses som representanter for to ulike sfærer. Som vi så tidligere består interiøret oppe hos fru. Dag av kontinentale møbler som skjerm Brett og franske kaminer - «alt utstyrt Louis Seize med sirlig smak». Nede hos Dag er interiøret både tyngre og større, med «svære utskårne skap», «en svær ovn» og et bord med «tungt understell» og «massive kuler» (Bjørnson, 1904, s. 7). Bare ut ifra disse innledende sceneanvisningene får vi en antydning om den stemningsforskjellen som preger de to etasjene. Luften er liksom lettere og lysere i fru. Dags franske stue. Noe av forklaringen ligger i interiøret, men minst like viktig er utsikten fra den øvre etasjen sitt vindu.

Utsikten fra vinduene er den tydeligste og mest symboltunge forskjellen mellom de to etasjene. Denne detaljen handler nemlig ikke bare om hva slags stemning som skapes inne i stuen, mer fundamentalt forteller den også noe om hvilket forhold de to etasjene har til alt utenfor husets fire vegger. Et åpent vindu med utsyn utstråler en mottagelighet til verden utenfor, mens et lukket vindu med forheng gjør det motsatte. I huset på Daglannet finner vi begge deler. Nede hos Dag blir det spesifisert at det «henger tunge forheng» foran vinduene i stuens innerste rom. Oppe hos Fru. Dag er forhengene fjernet og vinduet synlig. «Hos henne får vi et kjærkomment gløtt ut mot det kystlandskap og den store verden utenfor som godseier Dag ikke vil se for sine øyne» (Noreng, 1954, s. 18). At det nettopp er kystlandskapet Dag ønsker å holde på avstand, blir særlig påtagelig hvis vi ser *Daglannet* i sammenheng med

resten av Bjørnsons forfatterskap. Havet utgjør nemlig det første store grunnsymbol i Bjørnsons dramatiske diktning, poengterer Noreng (1954, s. 207), og da ofte i forbindelse med en ungdommelig utreisetrang:

De unge menneskene i Bjørnsons teater vansmekter ofte i et trangt, hjemlig miljø. Det store, åpne havet drar deres lengsler utover. Men for fantasien danner det også et bindeledd mellom alt det store de higer mot og den innestengte lille verden som de er tvunget til å leve i (Noreng, 1954, s. 208).

Havet blir altså noe som truer det trange, hjemlige miljøet på Daglannet, og for den tradisjonstyngede Dag blir dette en trussel han må forskanse seg mot. Konsekvensen er at ingen steder på Daglannet fremstår som trangere enn hans innestengte etasje. Her skal verken lyset eller omgivelsene utenfor slippe inn. Forhenget foran vinduet gjør at tilværelsen fremstår som mørkere, dunklere og strengere enn oppe hos Fru. Dag. Hvis vi holder fast ved at de to etasjene fremstilles som representanter for en nasjonal og internasjonal sfære, kan vi derfor konkludere med at det norske hovedsakelig fremstår som mørkt, innesluttet, strengt og tradisjonsbundet, mens det utenlandske fremstår som lettere, sirligere, åpnere og lysere. Med utgangspunkt i huset på Daglannet ser det med andre ord ut til at sfæren utenfor Norges grenser får en mer positiv verdiladning enn den innenfor. Dette er i seg selv et trekk som får *Daglannet* til å fremstå som mer kosmopolitisk enn nasjonalistisk innstilt. Likevel er det først og fremst måten disse to sfærene påvirker hverandre som er med på å etablere en kosmopolitisk norm i stykket.

Mot slutten av tredje akt blir forhenget dratt til side nede i Dags mørke, innestengte stue. Stuen blir dermed åpen for kystlandskapet og verden utenfor. Denne forandringen har stor symbolsk verdi, ikke bare fordi lyset og omgivelsene trenger inn i den norske etasjen, men fordi det skjer som en konsekvens av internasjonale impulser. For det første er det franske Fru. Dag som gjennomfører handlingen. For det andre er det Ragna sin lange utenlandsreise som utløser den. Forhenget blir nemlig dratt bort i forbindelse med hennes farefulle ferd oppover Svart-uren, som igjen er en konsekvens av en krangel som oppstår når hun forteller Dag om livet i Amerika. Alt som leder frem til åpningen av vinduet kan altså føres tilbake til noe utenfor Norges grenser. På den måten viser denne forandringen at internasjonale impulser kan påvirke forholdene i den nasjonale sfæren. Det norske trenger ikke å være noe mørkt, trangt og innesluttet, det kan like gjerne være noe lyst, lett og åpent, hvor «sterk fossedur høres, vårlig luft strømmer inn» (Bjørnson, 1904, s. 186). Åpningen av vinduet blir dermed et godt eksempel på hvordan huset på Daglannet blir et forhandlingsrom

mellom norske og utenlandske impulser, og ettersom de utenlandske impulsene vant frem i denne forhandlingen blir det også et eksempel på hvordan en kosmopolitisk norm blir etablert i stykket.

Ragnas erfaringer fra Amerika er den utenlandske impulsen som utløser forhandlingen i tilfellet ovenfor. I andre deler av stykket utløser Stener sine opplevelser i Australia en lignende forhandling. Samlet sett er det disse to stedene, Amerika og Australia, som er opphavet til mesteparten av de utenlandske impulsene som gjør seg gjeldene på Daglannet. Videre i oppgaven skal jeg derfor se nærmere på hvordan disse stedene blir beskrevet, hva de representerer og hvilke verdier de blir tillagt. Først og fremst vil dette være viktig for å si noe om kosmopolitisme og nasjonalisme i dette spesifikke stykket. Men ettersom makroundersøkelsen viste at Amerika er et av de internasjonale stedene som nevnes oftest i Bjørnson sine tekster, er dette også en god inngang til å kaste lys over den ideologiske utviklingen i hele forfatterskapet.

4.2.2 Amerika og Australia – internasjonale impulser

«I Amerika, ser du, er der liksom ingen tradisjon. Alt er på ny grunn. Etter som behovet er i dag. Ikke etter som det var i går. Eller for hundre år siden» (Bjørnson, 1904, s. 140). Slik begrunner Ragna hvorfor amerikanerne gjør ting så annerledes enn europeere. Mangelen på tradisjoner gir dem frihet til å gjøre som de vil, og da blir ting gjort bedre, mener Ragna. Her ligger det utvilsomt et lite stikk mot den tradisjonsstyrte og rigide Dag, men det er først etter at hun roser amerikanernes frisinne barneoppdragelse at Dag plukker opp hennes implisitte kritikk. Her kommer nemlig oppvurderingen av Amerika og nedvurderingen av Dag enda tydeligere frem.

Dag. Har de funnet noe nytt for barneoppdragelsen?
Ragna (*raskt*) Gud, ja da! I Amerika har de respekt for barna.
Dag. Ja så!
Ragna. De skremmer dem ikke. De bare taler til dem. Til deres forstand
Dag. Før de har noen?
Ragna. De vekker forstanden. Det er helt annet system. Det har gått dem i blodet.
Dag (*ironisk*). I blodet?
Ragna. Ja, i karakteren, da! De begynner der med å oppdra æresfølelsen (Bjørnson, 1904, s. 140-141).

I Amerika blir altså barna møtt med respekt, de blir behandlet som «små voksne». Der skal æresfølelsen ivaretas gjennom støtte og dialog, ikke brytes ned av autoritet og frykt, slik Dag har gjort mot henne. En slik barneoppdragelse har klare likhetstrekk med pedagogikken vi

finner i andre Bjørnsontekster. Det tydeligste eksempelet er Thomas Rendalen sitt pedagogiske program i romanen *Det flager i byen og paa havnen* (1884), som det til og med blir kommentert at stammer fra Amerika (s. 153), men også i den tidlige fortellingen *En glad gutt* (1860) møter vi en skolemester som er opptatt av å møte elevene med interesse og respekt. Det er imidlertid ikke den utøvende pedagogikken som er det viktigste i denne sammenhengen, men de verdiene og holdningene som ligger bak. Ut ifra Ragnas fortelling om barneoppdragelsen fremstår respekt, toleranse og frihet som tre sentrale verdier i det amerikanske samfunn. Denne positive verdiladningen har klare forbindelseslinjer til Bjørnsons egen biografi og flere av hans tidligere verk. Som Halvdan Koht (1932, s. 23) poengterer i innledningen av brevantologien *Kamp-liv* hadde Amerika lenge fremstått som frihetens land for Bjørnson, og både i *Magnhild* (1877) og *Det nye system* (1878) lar han befrielsen komme gjennom noen som har opplevd frimodigheten i Amerika og lært å tenke «amerikansk». I et brev til Jonas Lie i den samme antologien kommer dragningen mot Amerika enda tydeligere frem: «- og i samme retning Amerika, nemlig i det, som forudsætter finere intelligents, ædlere karakter. A, så forstod du, hvad frihedens sælvfølelse virker!» (Bjørnson, 1881, sitert i Koht, 1932, s. 284). Frihetens selvfølelse er nettopp det Ragna ser ut til å ha fått dyrke under sin tid i Amerika. Derfor er hennes fortelling om sine egne erfaringer med på å underbygge bildet av Amerika som frihetenes, toleransens og respektens hjemland.

Friheten er stor og mulighetene mange når Ragna forteller om livet i Amerika. Hun startet på helt bar bakke, men fikk seg raskt en jobb som vaskedame i et hotell. Erfaringen derfra ga henne jobb i et fint og staselig hjem, hvor hun endte opp med å få lønnsøkning på grunn av et uheldig framstøt fra husetes eier, Mr. Murray. Pengene brukte hun til å investere, reise eller dra ut i teatre, forelesninger eller foreninger. Hun har levd et fritt og omflakkende liv, hatt «det bare godt i alle måter» (Bjørnson, 1904, s. 50), og fremstår som strålende fornøyd når hun returner hjem til Daglannet. Ut ifra Ragnas opplevelser fremstår Amerika som mulighetenes land, et sted hvor alle er fri og enhver kan oppnå suksess. Verdier som frihet, respekt og toleranse nevnes ikke like eksplisitt som i fortellingen om barneoppdragelsen, men de ligger der likevel som et fundament under alle de fornøyelige historiene. Utover i stykket blir de også fremtredende gjennom Ragnas oppgjør med tradisjonene på Daglannet. Hennes opplevelser i Amerika har frembragt et frisinn og en opprørstrang som ikke var til stede før hun reiste. På den måten blir Ragna et godt eksempel på de hjemvendte norskamerikanere vi ofte møter i Bjørnsons fiksjonsunivers: «Ikkje alle heimkomne norskamerikanarane hos Bjørnson er sympatiske. Men mest alltid er dei friare og mindre bundne til konvensjonar, målsmenn for frisinn og toleranse som ofte kjem i konflikt

med miljøet» (Mannsåker, 1971, s. 241). Ragna klarer å kombinere sitt frisinn med en sympatisk fremståling. Det gjør imidlertid ikke den andre hjemvendte norskamerikaneren i stykket, fullmektig Ramset. Med hans sans for suspekt spekulasjon blir de mer problematiske sidene ved den amerikanske kulturen brakt inn på Daglannet.

Ramset, eller Ramsey som Ragna har kjent ham som i Amerika, er en sleip akjsespekulant som har returnert til Norge for å ta utnytte av de dårlige tidene på Vestlandet. Hans eneste mål i livet er å «Være med! Tjene penger! Det er derfor en lever» (Bjørnson, 1904, s. 35), og det er flere episoder i stykket som viser at han er villig til å strekke seg langt for å oppnå dette målet. Med Ragna har han nylig gjennomført en uredelig handel som lurte motparten for flere titalls tusen dollar, mens med Stener tar han initiativ til å la seg bestikke for å få mest mulig aksjer i utbyggingen av fossen:

Ramset. Jeg skal ta så mange aksjer i Dem som jeg kan få tak i

Stener (*forundret*). Har *De* penger?

Ramset. N-e-i. I alle fall ikke å snakke om. –

Stener. Ja, hva så-? – Å!! Så-dan!!

Ramset (*ler*). Ja! Ja! Sådan ja!

Stener. De står parat til å risikere deres post? (*Ramset nikker.*) – Men de vil ha aksjer for det?

Ramset (*leende*). Akkurat, ja! Sådan ja! Mellom gentlemen.

Stener. De har vært nokså lenge i Amerika, De? (Bjørnson, 1904, s. 30).

Stener sin avsluttende kommentar viser at en slik hensynsløs jakt etter penger ikke nødvendigvis er noe særegent for Ramset, men et kjennetegn på hele det amerikanske samfunn. Amerika er med andre ord ikke bare friheten og toleransens land, det er også den utspekulerte kapitalismens hjemsted. Her er det verdt å nevne at dette er langt ifra første gang Amerika blir knyttet til kapitalistiske krefter i Bjørnsons diktning. Allerede i *Arne* (1859), som ble utgitt bare noen år etter det store gullrushet i California, introduseres Amerika som et sted hvor man kan oppnå stor velstand. Det samme ser vi tendenser til i *Magnhild* (1877) og *Over ævne I* (1883), hvor vi møter hjemvendte norskamerikanere som har tjent seg opp imponerende formuer under sine opphold i Amerika. Det er imidlertid en viktig forskjell mellom disse tekstene og *Daglannet*, og det er at pengene i disse tilfellene ikke stammer fra uredelige forhold. Dermed blir heller ikke tilknytningen til kapitalismen nødvendigvis noe negativt. I *Daglannet* er situasjonen en helt annen. Her er det ikke bare Amerika som får en slik problematisk tilknytning, også Europa blir ødelagt av hensynsløse markedskrefter, mener Dag: «I hele Europa. Hvordan det så går – jo mer vi får av den sort, jo ulykkeligere og uenigere blir menneskene. De går under i misunnelse, i hat, i begjær» (Bjørnson, 1904, s.

207). På dette punktet får han støtte av sønnen Stener, men de to er uenige om hvordan Daglannet skal forholde seg til denne utviklingen. Dag ønsker å holde alt som har med investering og industrialisering så langt unna som mulig, mens Stener mener det finnes en alternativ løsning.

Under sitt opphold i Australia har Stener sett at det er mulig å drive industri uten å bli en slave av kapitalismens markedskrefter. Han har selv fått erfaring med en produksjon som «har gjort en stor arbeidsstokk medinteressert og tilfreds (Bjørnson, 1904, s. 215), og ønsker å etablere en lignende løsning på Daglannet. Dette mener han er veien til et bedre samfunn preget av «allmennere velvære». Med Steneres sosialistiske drømmer ser vi en direkte kobling til Bjørnsons egen biografi, for som jeg poengterte tidligere hadde han i perioden rundt utgivelsen av *Daglannet* uttrykt et ønske om å reise til Australia og New Zeland for å studere deres sosialistiske utvikling. Både i det vestnorske fiksjonsuniverset og Bjørnsons egen livsverden ser Australia ut til å være et land som har løsningen på industrialiseringens og kapitalismens utfordringer. Det samme ser vi tendenser til i dramaet Bjørnson utga fem år senere, *Når den nye vin blomstrer* (1909), hvor Australia gjentatte ganger blir omtalt som «fremtidens land». Her blir det aldri gitt noen forklaring på hvorfor landet får denne betegnelsen, men i *Daglannet* handler det altså om at Australia, i likhet med Amerika, er et sted hvor man har mulighet til å utvikle nye og bedre løsninger enn det som finnes i Europa. Et annet fellestrekk mellom Australia og Amerika kommer til uttrykk ved at Stener, i likhet med mange av Bjørnsons hjemvendte norskamerikanere, returnerer til Daglannet med en imponerende formue. Økonomisk suksess, mer nytenkning og større mulighetsrom er altså noe som preger Bjørnsons fremstilling av både Australia og Amerika.

Samlet sett er det både fellestrekk og motsetninger i måten Amerika og Australia blir beskrevet i *Daglannet*. De blir begge fremstilt som steder hvor mulighetsrommet er større og løsningene bedre enn i Norge og Europa, og gjennom fremstillingen blir begge stedene knyttet til verdier som frisinn, frihet og likhet. Men der den amerikanske friheten har bragt med seg hensynsløse kapitalistiske markedskrefter, har Australia klart å styre disse kreftene i en mer sosialistisk retning. I stykket blir dermed den australske modellen en mulig løsning på noen av de utfordringene som preger Amerika og Europa, og slik ender de utenlandske impulsene opp med å utfylle hverandre. Det gjør de imidlertid ikke for den tradisjonstyngede Dag, som helst skulle sett at Daglannet ble avskåret fra alle impulser utenifra. Men når vinduet i hans mørke og innestengte stue åpnes mot slutten av tredje akt, skapes det også en åpning i Dags tradisjonsstyrte trangsyn. Oppe på seteren i fjerde akt blir han både mer kjærlig overfor Ragna sine opplevelser og mer medgjørlig i møte med Steners ideer. Under denne

forsonende avslutningen ser vi dermed at det ikke bare er huset, men *Daglannet* i sin helhet som blir et forhandlingsrom mellom utenlandske impulser og norske tradisjoner.

4.2.3 Seteren – et forsoningsrom mellom norske og utenlandske impulser

I *Daglannets* fjerde akt forflytter handlingen seg opp til familiens seter, som ligger et sted over den symboladede Svart-Uren. Seteren blir beskrevet som en oljefarvet bjelkestue hvor det ikke finnes annen utsmykning enn jakttrofeer, og nesten hele veggen er dekket av vinduer: «På begge sider av taket og helt oppunder det ligger vinduene, korte, men meget brede og med små ruter. Nesten alt der oppe er vinduer» (Bjørnson, 1904, s. 190). Hvis vi ser dette i sammenheng med handlingen som har utspilt seg nede i huset, hvor vinduene ble et symbol på hvordan hr. og fru. Dag forholdt seg til verden utenfor *Daglannet*, blir det naturlig å lese seterens vinduer som et symbol på en nærmest total åpenhet mot verden utenfor. Allerede i scenebeskrivelsen skapes det derfor et inntrykk av at seteren er et sted hvor det er rom for Ragna og Steners utenlandske impulser. På den måten skiller ikke bare seteren seg fra stuen hvor to av de foregående aktene har utspilt seg, den skiller seg også fra de fleste setere i den norske litteraturhistorien. Tradisjonelt har nemlig ikke seteren vært et sted for utenlandske impulser, men nasjonale motsetninger.

Seteren er et sentralt motiv i norsk nasjonalromantikk, og fungerer ofte som et allegorisk møtepunkt for *nasjonale kjærlighetshistorier*, forklarer litteraturprofessor Ellen Rees (2013, s. 203). Begrepet henter hun fra den britiske litteraturviteren Doris Sommer, som argumenterer for at kjærlighetsromaner fungerer som en nyttig allegori for å skape en nasjonal bevissthet og et forestilt fellesskap mellom ulike grupper internt i nasjonen. At seteren har hatt en slik funksjon i Norge, kan vi se illustrert i en av Bjørnsons mest kjente seterfremstillinger. Granlidsæteren i *Synnøve Solbakken* har nemlig vært et viktig bidrag i dannelsen av et foresilt norsk fellesskap, poengterer førsteamanuensis Inga Henriette Undheim (2013). Også i *Daglannet* blir seteren et sted hvor ulike mennesker forenes i et forestilt fellesskap, og på den måten ser vi faktisk likhetstrekk til andre seterfremstillinger i den norske litteraturhistorien. Forskjellen er bare at i *Daglannet* er det ikke motsetninger internt i nasjonen som skal overkommes, som for eksempel ulikheten mellom embetsstanden og allmuen (Rees, s. 204), men motsetninger mellom norske tradisjoner og utenlandske impulser. Og ettersom forsoningen først finner sted når Steners utenlandske impulser overgår Dags norske tradisjoner, er det lite med seterfremstillingen i *Daglannet* som bringer tankene til den tilbakeskuende nasjonalromantikken. Faktisk virker det som seteren i *Daglannet* ikke har som funksjon å være nasjonalromantiserende, men snarere nasjonalproblematiserende.

4.2.4 Oppsummering

Omtrent alt som har fremgått av de tre foregående kapitlene underbygger at *Daglannet* bærer i seg en kosmopolitisk norm. Både måten de norske og utenlandske stedene blir beskrevet, verdiene de blir tilskrevet og påvirkningen de har på hverandre gjør at normen fremstår som kosmopolitisk. Først så vi det i motsetningen mellom hr. og fru. Dags stuer, og i måten lyset ble sluppet inn i hr. Dags mørke stue. Deretter kom det frem gjennom de idealistiske verdiene som ble tilknyttet Amerika og Australia, og i måten Ragna og Stener beskrev disse samfunnene. Før det til slutt nærmest ble klargjort av Dags medegjørighet i møte med Steners internasjonale impulser oppe på den nasjonalproblematiserende seteren. Selv om alt dette gjør at *Daglannet* først og fremst fremstår som et kosmopolitisk innstilt drama, er det viktig å påpeke at det også finnes passasjer i stykket som peker i den andre retningen. Et av de tydeligste eksemplene er når Ragna gir uttrykk for sin dype, nærmest maniske begeistring over å være tilbake i den norske naturen

Opp i skogen, mor! Som dufter! Ja, dersom I kunne forstå hva det er for meg! Jeg tar barggrenen og lar den gli gjennom hendene – å! Så tar jeg bjerkeløvet, så tar jeg heggen, så tar jeg – ja, jeg legger meg i lyngen og ruller meg. Enda synes jeg at jeg aldri kommer nær nok. Nær nok inntil [...] Jeg har ikke vært tro mot denne naturen. Jeg har rent fra den. Jeg har trang til å kjøpe meg min rett igjen! (Bjørnson, 1904, s. 66).

Her er det tydelig at Ragnas lojalitet og kjærlighet først og fremst er knyttet til det norske naturlandskapet, og det er flere steder i stykket hvor både hun og Stener uttrykker glede og lettelse over å være tilbake igjen på *Daglannet*. På en måte kan dette bli lest som et nasjonalistisk trekk ved teksten, ettersom de begge virker å sette Norge høyere enn alle stedene de har vært i utlandet. Men siden det først og fremst er *Daglannet*, ikke Norge, de uttrykker savn og kjærlighet overfor, kan det også bli lest som en del av stykkets kosmopolitisme. For som jeg poengterte tidligere var det nettopp sammenblandingen av en lokal og global forankring som kjennetegnet kosmopolitten. Samlet sett virker det derfor vanskelig å argumentere imot at *Daglannet* er et kosmopolitisk innstilt drama.

Avslutningsvis kan det være interessant å drøfte *hvorfor* Bjørnson lar en kosmopolitisk norm bli den dominerende i stykket. Ligger det for eksempel et politisk budskap bak alle de utenlandske impulsene? Ut ifra Bjørnsons biografi og den historiske samtiden er det mye som underbygger at det er tilfelle. Som vi så tidligere ble *Daglannet* utgitt i en tid hvor Bjørnson hadde uttalt et ønske om å reise til Australia og New Zealand for å lære av deres sosialisme,

og hvor både hans personlige liv og politiske holdninger bar preg av en kosmopolitisk innstilling. Samtidig er dette en tid hvor Norge sto ovenfor flere politiske omveltninger, blant annet etableringen av en storstilt kraftindustri og fremveksten av en mer radikal arbeiderklasse (Stugu, 2012). I *Daglannet* blandes alt dette sammen i en dramatisk form. Gjennom Stener og Dags generasjonskonflikt blir både australsk sosialisme, norsk kraftutbygging og frykten for radikale arbeidere inkludert i den dramatiske handlingen.

De klare parallelene mellom fiksjonsuniverset, Bjørnsons biografi og den historiske samtiden gjør det nærliggende å lese *Daglannet* som en allegori på det norske samfunn, og den kosmopolitiske normen som et uttrykk for Bjørnsons politiske holdning. Det første poenget underbygges av Erik Bjerck Hagen (2013, s. 257) og Frode Helmich Pedersen (2017, s. 467) sine analyser av *Daglannet*, som har fått titlene «den sosialdemokratiske visjon» og «kamp for fremtidens Norge». Det siste poenget bygger ikke videre på noen tidligere lesning, men finner likevel støtte i Ingvild Hagen Kjørholts (2012) doktorgrad om Voltaires kosmopolitisme. Her argumenterer hun nemlig for at Voltaires kosmopolitisme har et politisk potensial som realiseres gjennom kosmopolittenes motstand mot den dominerende virkelighetsforståelsen: «De intervenserer i måten verden er ordnet på, og foreslår en annen verden, altså en annen måte å erfare og strukturere den på» (Kjørholt, 2012, s. 15). Nettopp det gjør også Ragna og Stener i *Daglannet*. De intervenserer og foreslår en annen verden på *Daglannet*, en annen måte å erfare og strukturere den på. Hvis vi holder fast ved at *Daglannet* er en allegori på det norske samfunn, blir Ragna og Steners kosmopolitiske impulser ikke bare løsningen på *Daglannets* generasjonskonflikt, men hele Norges industrispørsmål. Den kosmopolitiske normen blir med andre ord løsningen på hele nasjonens utvikling. Ut ifra en slik lesning blir *Daglannets* kosmopolitisme et talerør for Bjørnsons holdninger ovenfor samtidens politiske spørsmål.

5. Avslutning

Målet med denne oppgaven har vært å undersøke Bjørnstjerne Bjørnsons nasjonalisme og kosmopolitisme fra et litteraturgeografisk perspektiv. Ved hjelp av nye digitale metoder i samspill med tradisjonell nærlesning har jeg forsøkt å avdekke om det er den nasjonale dikterhøvdingen eller engasjerte kosmopolitten som er mest fremtredende i Bjørnsons forfatterskap. I den resepsjonshistoriske gjennomgangen så vi at begge disse Bjørnson-bildene har vært fremtredende i forskningstradisjonen, men at det har skjedd en utvikling hvor Bjørnson-forskere i økende grad har prøvd å løfte dikterhøvdingen ut av den nasjonale rollen gjennom å rette mer oppmerksomhet mot hans internasjonale engasjement. Likevel viste det seg å finnes få forskningsartikler om Bjørnsons skjønnlitterære kosmopolitisme. Mitt prosjekt fikk dermed en todelt funksjon. For det første kunne det bidra med ny innsikt i hvordan kosmopolitten Bjørnson kom til uttrykk i hans skjønnlitterære produksjon. For det andre kunne det bidra med et mer helhetlig og kvantitativt svar på hvilke geografiske områder som var viet mest oppmerksomhet i Bjørnsons forfatterskap. Samlet sett mente jeg dette ga oppgaven gode forutsetninger for å komme med ny innsikt i Bjørnsons nasjonalisme og kosmopolitisme.

I den digitale makroundersøkelsen tok jeg i bruk tekstanalytiske verktøy fra Nasjonalbibliotekets DH-lab til å kartlegge og kvantifisere nevnte stedsnavn i hele Bjørnsons forfatterskap. Resultatet viste at Norge og Christiania er de to stedene som nevnes mest, noe som gir inntrykk av at Bjørnson først og fremst er en nasjonalt orientert forfatter. Samtidig var det nesten like mye i undersøkelsen som pekte i motsatt retning. Med navneforekomster fra hele fem ulike kontinenter viste stedsnavnsopptellingen at Bjørnsons geografiske oppmerksomhet strakk seg langt utover Norges grenser, og at den hovedsakelig var konsentrert rundt skandinaviske og sentraleuropeiske land og storbyer. Videre viste stedsnavnsopptellingen at forekomsten av europeiske land og storbyer var særlig stor innenfor brevsjangeren, at den internasjonale oppmerksomheten ble stadig større innenfor sakprosasjangeren, og at skjønnlitteraturen skilte seg fra de andre tekstypene ved sin høye andel av abstrakte topoi som «bygden» og «byen». På bakgrunn av disse funnene kan vi konkludere med at Bjørnson fremstår som en eurosentrisk brevscribent, en stadig mer kosmopolitisk samfunnsdebattant og en romlig orientert dikter.

Selv om Bjørnsons geografiske oppmerksomhet ser ut til å være sjangerbestemt, er det et fellestrekk for alle sjangrene at den geografiske oppmerksomheten er splittet mellom steder innenfor og utenfor Norges grenser. Det totale antallet er større for de utenlandske stedsnavnene, men Norge er likevel alltid et av de stedene som ble nevnt mest. Den digitale

makroundersøkelsen gir dermed ingen klar indikasjon på om det er den nasjonale dikterhøvdingen eller engasjerte kosmopolitten som er mest fremtredende, men viser heller at forholdene er lagt til rette for både et nasjonalistisk og et kosmopolitisk forfatterskap. Nærlesningen av *Daglannet* (1904) ble min metode for å undersøke om en grundigere analyse av tekstenes innhold kunne gi et utslag i den ene eller andre retningen.

Daglannet er Bjørnsøns nest siste drama og hans første utgivelse etter nobelprisen i 1903. Selv om stykket ble en stor salgssuksess i sin samtid, har det blitt viet bemerkelsesverdig lite interesse innenfor forskningstradisjonen. Sammen med koblingen til Bjørnsøns politikk i perioden, som tilsynelatende hadde dreid i en mer kosmopolitisk retning, var dette noe av grunnen til at jeg valgte nettopp dette stykket som mitt nærlesningsobjekt. Den viktigste grunnen var imidlertid at dramaet bærer i seg den samme spenningen mellom norske og utenlandske stedsnavn som ble fremtredende i makroundersøkelsen, noe som gjør det til et godt utgangspunkt for å analysere hva slags *verdilatninger* denne geografiske spenningen bærer i seg. I min analyse ble det tydelig at verdilatningen i *Daglannet* hovedsakelig pekte i en kosmopolitisk retning. Dette kom både til uttrykk gjennom konkrete beretninger fra amerikanske- og australske utenlandsreiser samt mer symbolske beskrivelser av *Daglannets* landskap og kulisser. I begge sammenhengene ble de utenlandske stedene fremstilt som noe friere, lysere og langt på vei bedre enn det norske. I tillegg var det flere eksempler hvor internasjonale impulser bidro med løsningen på problemer som oppstod på *Daglannet*. Samlet sett var det derfor mye som underbygget at det var en kosmopolitisk norm som dominerte i *Daglannet*.

Under nærlesningen ble stedsbeskrivelsene i *Daglannet* sett i sammenheng med stedsbeskrivelsene i resten av Bjørnsøns forfatterskap. Dette komparative perspektivet viste at stykket skilte seg ut ved å ha en mer global geografi enn de fleste andre Bjørnsøntekster, men at det ellers stort sett var likheter som preget den geografiske relasjonen mellom *Daglannet* og resten av forfatterskapet. Dette ble særlig fremtredende for Amerika, som både var et av de mest omtalte internasjonale stedsnavnene i makroundersøkelsen og et av de viktigste stedene i dette stykket. Ved hjelp av de digitale metodene og relevant sekundærlitteratur fant jeg ut at måten Amerika ble fremstilt i *Daglannet*, med en blanding av forbilledlig frisinns og et problematisk pengejag, hadde klare likhetstrekk til flere av Bjørnsøns tidligere verk. For Australia var likheten primært knyttet til Bjørnsøns senere verk, hvor det i likhet med *Daglannet* ble fremstilt som «fremtidens land».

Selv om sammenligningsgrunnlaget i nærlesningen er for begrenset til å komme med noen generell konklusjon om hele Bjørnsøns produksjon, antyder likhetstrekkene at flere av

forfatterskapets stedsbeskrivelser bærer i seg en lignende kosmopolitisme som i *Daglannet*. Min forhåpning er at denne antydningen kan stimulere til videre forskningen på hvordan Bjørnsons kosmopolitisme og nasjonalisme kommer til uttrykk i forfatterskapets stedsbeskrivelser. For selv om denne oppgaven har bragt ny innsikt i dette omfattende spørsmålet, er det fremdeles mange tekster og aspekter som gjenstår å utforske. Helst skulle jeg selv ha inkludert flere av Bjørnsons verk og stedsbeskrivelser i min analyse, men i en oppgave av så begrenset omfang mener jeg dette ville vært lite hensiktsmessig. I tillegg mener jeg oppgavens endelige utforming, med en kvantiativ makroanalyse og en litteraturgeografisk tekstanalyse, har vært tilstrekkelig for å kunne gi et helhetlig innblikk i Bjørnsons ideologiske utvikling. Der makroanalysen var med på å stadfeste spenningen mellom nasjonalisme og kosmopolitisme fra et mer helhetlig og kvantiativt perspektiv enn noen gang tidligere, viste nærlesningen at det er den kosmopolitiske Bjørnson som kommer klarest til uttrykk i det sene dramaet *Daglannet*. Samlet sett mener jeg samspillet mellom disse to metodene har bragt ny og verdifull innsikt i Bjørnsons nasjonalisme og kosmopolitisme.

6. Litteraturliste

- Alexander, N. (2015). On literary geography. *Literary Geographies*, 1(1), 3–6.
- Andersen, P. T (2013). "Hvor burde jeg da være?": kosmopolitisme og postnasjonalisme i nyere litteratur. Universitetsforlaget.
- Beck, U. (2004). The Cosmopolitan turn. I Nicholas, G (Red.), *The future of social theory* (143–166). Continuum.
- Beck, U. (2006). *The cosmopolitan vision*. Polity Press.
- Bech, U & Grande, E. (2007). *Cosmopolitan Europe*. Polity Press.
- Beyer, H. (1963). *Norsk litteraturhistorie*. Aschehoug & Co.
- Bjerck Hagen, E. (2013). *Livets overskudd: Bjørnstjerne Bjørnsons glemte kvaliteter*. Gyldendal.
- Bjørnson, B. (1887). *Det flager i byen og paa havnen*. Gyldendal.
- Bjørnson, B. (1904). *Daglannet*. Gyldendal.
- Bjørnson, B. (1912) *Artikler og taler. B. 1*. Utg. Av Collin, C. & Eitrem, H. Gyldendal.
- Bjørnson, B. (1913). *Artikler og taler. B. 2*. Utg. Av. Collin, C. & Eitrem, H. Gyldendal.
- Bjørnson, B. (1930). *Bjørnstjerne Bjørnsons breve til Alexander Kielland*. Utg. Av. Bull, F. Gyldendal.
- Bjørnson, B. (1932). *Kamp-liv : brev fra årene 1879-1884 : med innledning og opplysninger : I : 1879-1881*. Utg. Av Koht, H. Gyldendal.
- Boasson, F. L & Johnsen, L. G. (2020). Hamsuns litterære geografi. *Nordlit*, 47.
<https://doi.org/10.7557/13.5725>
- Boasson, F. L & Malvik, A. S. (2019). Digital humaniora, mediehistorie og litterære subjektivitetsuttrykk. Om forholdet mellom norsk litteratur og utviklingen av den kommersielle pressen 1855–1900 i et DH-perspektiv. *Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift*, 22, 146-167. Hentet fra:
https://www.idunn.no/nlvt/2019/02/digital_humaniora_mediehistorie_og_litteraere_subjektivitet
- Boasson, F. L. (2017). I Nasjonens tjeneste. Norske forfatterjubileeer 2006-2010. *Edda. Nordisk tidsskrift for litteraturforskning*, 104 (4). 317-337.
<https://doi.org/10.18261/issn.1500-1989-2017-04-02>

- Bode, K. (2017). The Equivalence of 'Close' And 'Distant' Reading; Or, toward a New Object for Data-Rich Literary History. *Modern Language Quarterly* 78 (1), 77–106. <https://doi.org/10.1215/00267929-3699787> .
- Bode, K. (2018). *A World of Fiction: Digital Collections and the Future of Literary History*. University of Michigan Press
- Bok365. (2018, 01.02). Alt på plass på Bokhylla. Hentet 06.04.2022, fra: <https://bok365.no/artikkel/alt-pa-plass-pa-bokhylla/>.
- Burdick, A., Drucker, J., Lunenfeld, P., Presner, T., & Schnapp, J. (2012). *Digital humanities*. MIT Press.
- C, Herje., T, Jacobsen, G., Ruset, E. & Weihe, H.J.W. (Red.). (2010). *Ingen sak for liten, ingen sak for stor : Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1910)*. Maihaugen Hertervig akademisk.
- Cohen, R. & Vertovec, S. (2002). *Conceiving Cosmopolitanism : Theory, Context, and Practice*. Oxford University Press.
- Collin, C (1923) *Bjørnstjerne Bjørnson. Hans Barndom og Ungdom. Første del*. Aschehoug.
- Collin, C. & Eitrem, H. (1912). *Bjørnstjerne Bjørnson*
- Dahl, W (1984). *Norges litteratur 2 : Tid og tekst 1884-1935 (Vol. 2)*. Aschehoug.
- Elvestad, E (2006). Lokal, kosmopolitt eller frakoblet? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 47 (4). 545-573. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2006-04-03>
- Engelstad, F (1992). *Kjærlighetens irrganger : sinn og samfunn i Bjørnsons og Ibsens diktning*. Gyldendal.
- Evens, F. E. & Wilkens, M. (2018). Nation, Ethnicity, and the Geography of British Fiction, 1880-1940. *Journal of Cultural Analytics* 3 (2). <https://doi.org/10.22148/16.024>
- Finsland, A (1948). *Bjørnstjerne Bjørnson og fredssaken inntil 1900*. Gyldendal.
- Gierløff, G. (1932). *Bjørnstjerne Bjørnson*. Gyldendal Norsk Forlag
- Gran, G (1910). *Bjørnstjerne Bjørnson : høvdingen : 8. december 1910 in memoriam*. Aschehoug.
- Hegna, T. (1933). *Bjørnstjerne Bjørnson og norsk samfunnsutvikling*. Norli.
- Helmich Pedersen, F. (2013). Edvard Hoems Bjørnson. *Agora*, nr. 1-2. 409-430. Hentet fra: https://www.idunn.no/agora/2013/01-02/edvard_hoems_bjoernson

- Helmich Pedersen, F. (2017). *Bjørnstjerne Bjørnsons samtidsdrama: resepsjon og tolkning*. Vidarforlaget
- Hoem, E. (2013). *Det evige forår : Bjørnstjerne Bjørnson 1899-1910*. Oktober.
- Jakobsen, K. (2010). *Verdensborgerskapets idéhistorie : 1 : Den vestlige tradisjonen*. Unipub.
- Jessup, D. E. (2013). Bjørnstjerne Bjørnson i Amerika: Et drama i to akter. I Bliksrud et al. (Red.), *Den engasjerte kosmopolitt* (337-350). Novus Forlag.
- Jockers, M. L. (2013). *Digital Methods and Literary History*. University of Illinois Press.
- Johnsen, L. G. (2019). Eldre bøker i den digitale samlingen. Et elektronisk blikk på tekster fra perioden 1650-1850. I Bjørkøy, A. M. B., Hemstad, R., Nøding, A. & Rønning, A. B (Red.), *Litterære verdensborgere : transnasjonale perspektiver på norsk bokhistorie 1519-1850* (s. 190-214). Nasjonalbiblioteket.
- Love. (2010). Close but not Deep: Literary Ethics and the Descriptive Turn. *New Literary History*, 41(2), 371–391. <https://doi.org/10.1353/nlh.2010.0007>
- Keel, A., Kollhøj, J. P., Seim, J. & Vold, H. (2010). *Bjørnson i kamp for Europas undertrykte folk*. Nasjonalbiblioteket.
- Kjørholt, I. H. (2012). *Voltaire's verdensborgere : en studie av det franske 1700-tallets kosmopolitisme* [Doktorgradsavhandling]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Mai, A.-M. & Ringaard, D. (2010). Introduktion. I A.-M. Mai & D. Ringaard (Red.), *Sted* (s. 7–34). Universitetsforlag.
- Mannsåker, J. (1971). *Emigrasjon og diktning : Utvandringa til Nord-Amerika i norsk skjønnlitteratur*. Det Norske Samlaget
- Massey, D. (2010). En global fornemmelse for sted. I A.-M. Mai & D. Ringaard (Red.), *Sted* (s. 129-147). Universitetsforlag.
- Moretti, F. (1998). *Atlas of the European Novel, 1800-1900*. Verso.
- Moretti, F. (2000). Conjectures on world literature. *New Left Review*, 1(1), 54–67. Hentet fra: <https://newleftreview.org/issues/ii1/articles/franco-moretti-conjectures-on-world-literature>
- Moretti, F. (2013). *Distant reading*. Verso.
- Myhre, J. E. (2015). *Norsk historie 1814-1905 : å bygge ein stat og skape ein nasjon* (2. utg.). Det Norske Samlaget.

- Da, N. Z. (2019). The Computational Case against Computational Literary Studies. *Critical Inquiry*, 45(3), 601-639
- Nasjonalbiblioteket. (u.å.). DH-Lab. <https://www.nb.no/dh-lab/>.
- Noreng, H (1954). *Bjørnstjerne Bjørnsons dramatiske diktning*. Gyldendal.
- Rees, E. (2013). Bjørnsons «Sæterromantikk». I Bliksrud et al (Red.). *Den engasjerte kosmopolitt* (203-216). Novus Forlag.
- Røssaak, E. (2018). Når nasjonens hukommelse digitaliseres: Kulturens ubevisste vender tilbake. *Mediehistorisk tidsskrift*, 2(30), 23-41, Hentet fra: http://medietidsskrift.no/content/uploads/pub/2018/12/NMF-tidsskrift-30_2018.pdf
- Stugu, O. S. (2012). *Norsk historie etter 1905 : vegen mot velstandslandet*. Det Norske Samlaget.
- Sørensen, Ø. (1997), *Bjørnstjerne Bjørnson og nasjonalismen*. Cappelen.
- Taller, T. R. Jr. (Red.). (2017). *The Routledge Handbook of Literature and Space* (1. utg). Routledge
- Thacker, A. (2017). Critical Literary Geography. I R. Tally (Red.), *The Routledge Handbook of Literature and Space* (s. 28–38). Routledge.
- Tonstad, T. (1938). *Bjørnstjerne Bjørnson og slovakene*. Gyldendal.
- Undheim, I. H. (2013). Til seters – *Synnøve Solbakken* som nasjonalroman. I Bliksrud et al (Red.). *Den engasjerte kosmopolitt* (217-234). Novus Forlag.

7. Appendiks

7.1. Korpus

7.1.1 Samlet korpus

urn	author	title	year
2008080510005	Bjørnson, Bjørnstjerne	Mary	1906
2009061503015	Bjørnson, Bjørnstjerne	Maria Stuart i Skotland	1864
2013073124006	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1872
2008073110002	Bjørnson, Bjørnstjerne	På Storhove	1902
2008071410003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Smaastykker	1860
2008071612001	Bjørnson, Bjørnstjerne	glad Gut	1868
2008073110003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Laboremus	1901
2008072810002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Geografi og kærlighed	1885
2008072410002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Nye Fortællinger	1894
2008072810003	Bjørnson, Bjørnstjerne	På guds veje	1889
2006081400014	Bjørnson, Bjørnstjerne	Over Ævne	1895
2008070812004	Bjørnson, Bjørnstjerne	Mellem Slagene	1858
2008030412001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Engifte og mangedigte	1888
2011103124023	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1873
2008072312006	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kaptejn Mansana	1879
2008080710002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Digte og sange	1870

2008080710002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Digte og sange	1870
2008071710001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fiskerjenten	1868
2008060613002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sangen har Lysning	1872
2008061913031	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fædrelandssang	1868
2008061913029	Bjørnson, Bjørnstjerne	Rejste forbi	1869
2008071110004	Bjørnson, Bjørnstjerne	Arne	1858
2008072112003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sigurd Jorsalfar	1872
2009121510001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Over ævne	1883
2008071112008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sigurd Slembe	1862
2013073124007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1872
2008061913041	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sanger-Minder	1866
2008072312007	Bjørnson, Bjørnstjerne	hanske	1883
2008072112005	Bjørnson, Bjørnstjerne	Leonarda	1879
2008071112007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kong Sverre	1861
2008072312008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Magnhild	1877
2008012203001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Digte og sange	1890
2008071512004	Bjørnson, Bjørnstjerne	De Nygifte	1865

2008071512004	Bjørnson, Bjørnstjerne	De Nygifte	1865
2008062613002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Halte-Hulda	1858
2008061913002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fred!	1892
2008061913020	Bjørnson, Bjørnstjerne	Lyset	1895
2008060613037	Bjørnson, Bjørnstjerne	Niels Henrik Abel	1902
2008071710003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fallit	1874
2011103124022	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1881
2008013103007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brude-Slaatten	1873
2008071710002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Redaktøren	1874
2012102208034	Bjørnson, Bjørnstjerne	Digte og sange	1880
2014071726003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Synnøve Solbakken	1857
2008072412004	Bjørnson, Bjørnstjerne	Det flager i byen og på havnen	1884
2008072910005	Bjørnson, Bjørnstjerne	Paul Lange og Tora Parsberg	1898
2012070608282	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1881
2006081700020	Bjørnson, Bjørnstjerne	Daglannet	1904
2010012210001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kongen	1877
2008061913008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sang	1859

2008061913008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sang	1859
2010012110001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Arnljot Gelline	1870
2015102208205	Bjørnson, Bjørnstjerne	Smaastykker	1862
2008071812002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kongen	1885
2008072810001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Støv	1882
2008080510003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Når den ny vin blomstrer	1909
2008072412001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Det ny system	1878
2008012502003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Mine Brev til Petersburgskija Vjedo	1898
2007043004040	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling	1961
2010030910008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons Briefwechse	1986
2006081800048	Bjørnson, Bjørnstjerne	Breve til Karoline 1858-1907	1957
2006120501036	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brytnings-år	1921
2008051504029	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling	1953
2006120100027	Bjørnson, Bjørnstjerne	Gro-tid	1912
2008060200008	Bjørnson, Bjørnstjerne	"Og nu vil jeg tale ut", "Men nu vil j	1982
2008041604049	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons breve til Ale	1930
2006081800007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons og Christen	1937

2006081800007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons og Christen	1937
2008050804076	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling	1953
2006120500072	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brytnings-år	1921
2006082300030	Bjørnson, Bjørnstjerne	Aulestadbreve til Bergliot Ibsen	1911
2007042001106	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling	1960
2007110804071	Bjørnson, Bjørnstjerne	God morgen, Rosalinde!	1990
2011102808110	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling	1970
2015102808010	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brev frå Bjørnstjerne Bjørnson til O	1932
2006121400082	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kamp-liv	1932
2006120100007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Gro-tid	1912
2006121101033	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kamp-liv	1932
2006120400057	Bjørnson, Bjørnstjerne	Artikler og taler	1912
2006112900013	Bjørnson, Bjørnstjerne	Artikler og taler	1913

7.1.2 Skjønnlitteratur

urn	author	title	year
2008080510005	Bjørnson, Bjørnstjerne	Mary	1906
2009061503015	Bjørnson, Bjørnstjerne	Maria Stuart i Skotland	1864
2013073124006	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1872
2008073110002	Bjørnson, Bjørnstjerne	På Storhove	1902
2008071410003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Smaastykker	1860
2008071612001	Bjørnson, Bjørnstjerne	glad Gut	1868
2008073110003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Laboremus	1901
2008072810002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Geografi og kærlighed	1885
2008072410002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Nye Fortællinger	1894
2008072810003	Bjørnson, Bjørnstjerne	På guds veje	1889
2006081400014	Bjørnson, Bjørnstjerne	Over Ævne	1895
2008070812004	Bjørnson, Bjørnstjerne	Mellem Slagene	1858
2008030412001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Engifte og mangedgifte	1888
2008030412001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Engifte og mangedgifte	1888
2011103124023	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1873
2008072312006	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kaptejn Mansana	1879
2008080710002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Digte og sange	1870
2008071710001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fiskerjenten	1868
2008060613002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sangen har Lysning	1872
2008061913031	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fædrelandssang	1868
2008061913029	Bjørnson, Bjørnstjerne	Rejste forbi	1869
2008071110004	Bjørnson, Bjørnstjerne	Arne	1858
2008072112003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sigurd Jorsalfar	1872
2009121510001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Over ævne	1883
2008071112008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sigurd Slembe	1862
2013073124007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1872
2008061913041	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sanger-Minder	1866

2008061913041	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sanger-Minder	1866
2008072312007	Bjørnson, Bjørnstjerne	hanske	1883
2008072112005	Bjørnson, Bjørnstjerne	Leonarda	1879
2008071112007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kong Sverre	1861
2008072312008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Magnhild	1877
2008012203001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Digte og sange	1890
2008071512004	Bjørnson, Bjørnstjerne	De Nygifte	1865
2008062613002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Halte-Hulda	1858
2008061913002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fred!	1892
2008061913020	Bjørnson, Bjørnstjerne	Lyset	1895
2008060613037	Bjørnson, Bjørnstjerne	Niels Henrik Abel	1902
2008071710003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fallit	1874
2011103124022	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1881
2008013103007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brude-Slaatten	1873

2008013103007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brude-Slaatten	1873
2008071710002	Bjørnson, Bjørnstjerne	Redaktøren	1874
2012102208034	Bjørnson, Bjørnstjerne	Digte og sange	1880
2014071726003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Synnøve Solbakken	1857
2008072412004	Bjørnson, Bjørnstjerne	Det flager i byen og på havnen	1884
2008072910005	Bjørnson, Bjørnstjerne	Paul Lange og Tora Parsberg	1898
2012070608282	Bjørnson, Bjørnstjerne	Fortællinger	1881
2006081700020	Bjørnson, Bjørnstjerne	Daglannet	1904
2010012210001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kongen	1877
2008061913008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Sang	1859
2010012110001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Arnljot Gelline	1870
2015102208205	Bjørnson, Bjørnstjerne	Smaastykker	1862
2008072810001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Støv	1882
2008080510003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Når den ny vin blomstrer	1909
2008072412001	Bjørnson, Bjørnstjerne	Det ny system	1878

7.1.3 Brev

urn	author	title	year
2008012502003	Bjørnson, Bjørnstjerne	Mine Brev til Petersburgskija Vjedomosti m.m	1898
2007043004040	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling med svenske 1858-1909	1961
2010030910008	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons Briefwechsel mit Deutschen	1986
2006081800048	Bjørnson, Bjørnstjerne	Breve til Karoline 1858-1907	1957
2006120501036	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brytnings-år	1921
2008051504029	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling med danske 1875-1910	1953
2006120100027	Bjørnson, Bjørnstjerne	Gro-tid	1912
2008060200008	Bjørnson, Bjørnstjerne	"Og nu vil jeg tale ud", "Men nu vil jeg også tale ud"	1982
2008041604049	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons breve til Alexander L. Kielland	1930
2006081800007	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons og Christen Collins brevveksling 1889-1909	1937
2008050804076	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling med danske 1875-1910	1953
2006120500072	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brytnings-år	1921
2006082300030	Bjørnson, Bjørnstjerne	Aulestadbreve til Bergliot Ibsen	1911

2006082300030	Bjørnson, Bjørnstjerne	Aulestadbreve til Bergliot Ibsen	1911
2007042001106	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling med svenske 1858-1909	1960
2007110804071	Bjørnson, Bjørnstjerne	God morgen, Rosalinde!	1990
2011102808110	Bjørnson, Bjørnstjerne	Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling med danske 1854-1874	1970
2015102808010	Bjørnson, Bjørnstjerne	Brev frå Bjørnstjerne Bjørnson til Ole Richter, 1859-1878	1932
2006121400082	Bjørnson, Bjørnstjerne	Kamp-liv	1932

7.1.4 Sakprosa

urn	author	title	year
2006120400057	Bjørnson, Bjørnstjerne	Artikler og taler	1912
2006112900013	Bjørnson, Bjørnstjerne	Artikler og taler	1913

7.2 Frekvenslister

7.2.1 Samlet korpus

Asen	13.0	Torshov	6.0	Hjørungavåg	3.0
Hammerfest	13.0	Dusseldorf	6.0	Munkedammen	3.0
Afrika	13.0	Sandefjord	6.0	Lye	3.0
Montigny	13.0	Skagen	5.0	Gardermoen	2.0
Vonheim	13.0	Fykse	5.0	Kreta	2.0
Balkan	12.0	Lofthus	5.0	Kapitolium	2.0
Altona	12.0	Gjerdrum	5.0	Dehli	2.0
Hardanger	12.0	Gotland	5.0	Homansbyen	2.0
Baden-Baden	12.0	Nyholm	5.0	Boklund	2.0
Voss	12.0	Meland	5.0	Ogndalen	2.0
Kvikne	11.0	Toten	4.0	Inderøya	2.0
Skive	11.0	Levanger	4.0	Stjørdalen	2.0
Fåberg	11.0	Orfjara	4.0	Østsibirien	2.0
Armenteros	11.0	Stavn	4.0	Rynning	2.0
Nordpolen	10.0	Skåne	4.0	Sandal	2.0
Fargo	10.0	Nordhaug	4.0	Narvik	2.0
Konstantinopel	10.0	Tårna	4.0	Eidsvoll	2.0
Kristiansand	9.0	Storfjord	4.0	Sira	2.0
Bergslien	9.0	Ceylon	4.0	Tveiten	2.0
Lierne	9.0	Gibraltar	4.0	Kolstad	2.0
Storå	9.0	Steinkjer	3.0	Drøbak	2.0
Vik	8.0	Kraby	3.0	Balsfjorden	2.0
Atlantehavet	8.0	Østråt	3.0	Galterud	2.0
Viborg	8.0	Pommern	3.0	Malmberget	2.0
Frosten	8.0	Småland	3.0	Mjøsa	2.0
Kongsvinger	8.0	Blakstad	3.0	Skansen	2.0
Sogn	8.0	Kalifornien	3.0	Biri	2.0
Dovre	8.0	Provence	3.0	Arna	2.0
Svendborg	8.0	Baggerud	3.0	Oltedal	2.0
Asia	8.0	Karlstad	3.0		
Skien	8.0	Sætersdalen	3.0		
Wisconsin	8.0	Haugerud	3.0		
Århus	7.0	Slemdal	3.0		
Gimle	7.0	Eikisdalen	3.0		
Hull	7.0	Vettakollen	3.0		
Trøndelag	7.0	Torsnes	3.0		
Holmenkollen	7.0	Utheim	3.0		
Mandal	7.0	Kragerø	3.0		
Nordsjøen	7.0	Kongsberg	3.0		
Dokken	7.0	Brasilien	3.0		
Opdal	7.0	Vestad	3.0		
Næset	7.0	Østersjøen	3.0		
Augustenborg	6.0	Bali	3.0		
Odessa	6.0	Kråbøl	3.0		
Torshov	6.0	Hjørungavåg	3.0		

Norge	1901.0	Bø	90.0	Gjøvik	28.0
Christiania	1267.0	Ryggen	84.0	Os	28.0
Danmark	1252.0	Haugen	80.0	Tromsø	28.0
Sverige	1213.0	Trondhjem	79.0	Huseby	27.0
Tyskland	802.0	Dresden	78.0	Gård	25.0
Norden	775.0	Molde	68.0	Jylland	25.0
Roma	705.0	Mundcn	67.0	Kina	24.0
Paris	676.0	Studentersamfundet	64.0	Israels	24.0
Aulestad	676.0	Drammen	61.0	Svea	22.0
Bergen	554.0	Fjorden	60.0	Årnes	21.0
Berlin	549.0	Drag	59.0	Romsdal	21.0
Byen	534.0	Fjeldene	57.0	Namsos	21.0
København	498.0	Daglanntet	57.0	Vesten	21.0
Amerika	448.0	Birkedal	57.0	Holmberg	20.0
Rusland	382.0	Sagatun	56.0	Ankona	20.0
Italien	354.0	York	56.0	Hovedstaden	20.0
England	335.0	Neapel	56.0	Dølen	19.0
Europa	329.0	Søgne	51.0	Belgien	19.0
Stokholm	323.0	Stavanger	47.0	Krogskogen	19.0
Bygden	303.0	Finland	46.0	Kloster	19.0
Jorden	268.0	Bryssel	43.0	Våge	19.0
Langen	253.0	Universitetet	42.0	Fagerstrand	19.0
Wien	249.0	Holland	42.0	Holsten	18.0
Skogen	242.0	Sand	41.0	Japan	18.0
Havet	184.0	Nederlandene	40.0	Storslåpen	18.0
Gausdal	165.0	Gudbrandsdalen	40.0	Madrid	18.0
Frankrike	147.0	Storhove	39.0	Horten	16.0
London	144.0	Valenciennes	39.0	Nordby	16.0
Lie	125.0	Venedig	38.0	Malmø	16.0
Marken	120.0	Rosenberg	37.0	Torvet	16.0
Stortinget	120.0	Tugby	37.0	Vestlandet	16.0
Skotland	114.0	Moskwa	35.0	Kattegat	16.0
Spanien	114.0	Trieste	34.0	Jerusalem	16.0
Island	111.0	Tangen	33.0	Nationaltheatret	15.0
Vinje	108.0	Høvik	33.0	Steiermark	15.0
Stang	107.0	Halden	33.0	Helgeland	15.0
Haven	107.0	Slottet	32.0	Østerig	14.0
Slesvig	104.0	Baden	32.0	Lotten	14.0
Skog	97.0	Nakken	31.0	Hamborg	14.0
Lille	97.0	Boston	31.0	Løken	14.0
Ler	95.0	Luigi	31.0	Flandern	14.0
Lillehammer	91.0	Lunde	30.0	Østerdalen	14.0
Preuss	91.0	Blekastad	30.0	Ringsaker	13.0
Bø	90.0	Stiklestad	28.0	Australien	13.0
		Gjøvik	28.0	Asen	13.0

7.2.2 Skjønnlitteratur

Byen	353.0	Våge	17.0	Frosten	3.0
Bygden	295.0	Holland	15.0	Levanger	3.0
Norge	268.0	Slottet	15.0	Stavn	3.0
Skogen	232.0	Sand	15.0	Skive	3.0
Jorden	167.0	Stiklestad	15.0	Finland	3.0
Amerika	139.0	Høvik	14.0	Hjørungavåg	3.0
Norden	138.0	Madrid	14.0	Trøndelag	3.0
Havet	125.0	Flandern	14.0	Asia	3.0
Marken	111.0	Steiermark	14.0	Svea	3.0
Haven	95.0	Montigny	13.0	Skien	3.0
Christiania	93.0	Fagerstrand	13.0	Ceylon	3.0
Skog	89.0	Frankrike	12.0	York	3.0
England	86.0	Kattegat	12.0	Hovedstaden	3.0
Skotland	79.0	Kloster	12.0	Provence	3.0
Spanien	79.0	Baden-Baden	12.0	Atlantehavet	2.0
Haugen	77.0	Armenteros	11.0	Kalifornien	2.0
Bergen	76.0	Australien	11.0	Boston	2.0
Paris	72.0	Namsos	11.0	Kraby	2.0
Danmark	65.0	Lie	11.0	Lierne	2.0
Ryggen	58.0	Romsdal	10.0	Universitetet	2.0
Island	57.0	Stavanger	10.0	Helgeland	2.0
Fjorden	55.0	Vestlandet	10.0	Brasilien	2.0
Preuss	53.0	Dresden	10.0	Nordpolen	2.0
Roma	51.0	Vinje	9.0	Østsibirien	2.0
Europa	45.0	Gård	9.0	Venedig	2.0
Bryssel	42.0	Jerusalem	9.0	Nordhaug	1.0
Drag	42.0	Stang	8.0	Wisconsin	1.0
Fjeldene	42.0	Kvikne	8.0	Aulestad	1.0
Ler	40.0	Japan	7.0	Kristiansand	1.0
Nederlandene	40.0	Opdal	7.0	Sætersdalen	1.0
Sverige	39.0	Berlin	7.0	Lye	1.0
Valenciennes	39.0	Storhove	7.0	Blakstad	1.0
Tugby	37.0	Neapel	6.0	Østråt	1.0
Rusland	36.0	Odessa	6.0	Bali	1.0
Moskwa	34.0	Hammerfest	6.0	Nasset	1.0
Tyskland	33.0	Gimle	6.0	Skåne	1.0
Italien	32.0	Kina	6.0	Vik	1.0
Bø	31.0	Israels	5.0	Studentersamfundet	1.0
Luigi	30.0	Årnes	5.0	Langen	1.0
Tangen	30.0	Trondhjem	5.0	Nordby	1.0>
Daglannet	29.0	Tromsø	5.0		
Baden	28.0	Afrika	5.0		
Mundcn	28.0	Konstantinopel	5.0		
København	28.0	Wien	5.0		
Molde	27.0	Orfjara	5.0		
Halden	26.0	Belgien	4.0		
London	24.0	Hamborg	4.0		
Lille	24.0	Mandal	4.0		
Huseby	21.0	Gibraltar	4.0		
Nakken	21.0	Hardanger	4.0		
Ankona	20.0	Holsten	4.0		
Krogskogen	19.0	Hull	4.0		
Stokholm	19.0	Sogn	4.0		
Storslåpen	18.0	Vesten	4.0		
Os	17.0	Torvet	4.0		
Våge	17.0	Storfjord	3.0		
		Frosten	3.0		

7.2.3 Sakprosa

Sverige	341.0	Trondhjem	5.0	Stavanger	2.0
Norge	316.0	Island	5.0	Kongsberg	2.0
Rusland	138.0	Hardanger	5.0	Dusseldorf	2.0
Tyskland	134.0	Dovre	5.0	Mandal	2.0
Danmark	128.0	Finland	5.0	Marken	2.0
Christiania	117.0	Sand	4.0	Meland	2.0
Norden	75.0	Lierne	4.0	Skive	2.0
Amerika	73.0	Gjøvik	4.0	Blekastad	2.0
England	72.0	Lillehammer	4.0	Belgien	2.0
Europa	70.0	Helgeland	4.0	Venedig	2.0
Bergen	58.0	Drammen	4.0	Namsos	1.0
Byen	54.0	Storhove	3.0	Asia	1.0
Italien	39.0	Gotland	3.0	York	1.0
Jorden	36.0	Atlantehavet	3.0	Vik	1.0
Stokholm	30.0	Pommern	3.0	Os	1.0
Stortinget	27.0	Nakken	3.0	Trieste	1.0
Paris	26.0	Vestlandet	3.0	Gudbrandsdalen	1.0
Frankrike	25.0	Boston	3.0	Holmberg	1.0
Havet	24.0	Sagatun	3.0	Japan	1.0
Roma	22.0	Aulestad	3.0	Storfjord	1.0
Vinje	22.0	Slottet	3.0	Skien	1.0
Neapel	18.0	Skotland	2.0	Gimle	1.0
Berlin	17.0	Spanien	2.0	Horten	1.0
Stang	14.0	Østersjøen	2.0	Sætersdalen	1.0
København	14.0	Lofthus	2.0	Birkedal	1.0
Slesvig	14.0	Fjorden	2.0	Vonheim	1.0
Hovedstaden	11.0	Konstantinopel	2.0	Tromsø	1.0
Ryggen	11.0	Kreta	2.0	Stiklestad	1.0
Dølen	11.0	Oltedal	2.0	Lunde	1.0
Årnes	11.0	Nordsjøen	2.0	Lotten	1.0
Balkan	9.0	Skogen	2.0	Bergslien	1.0
Universitetet	9.0	Mundcn	2.0	Langen	1.0
Drag	9.0	Jerusalem	2.0	Nationaltheatret	1.0
Lille	9.0	Rosenberg	2.0	Sogn	1.0
Preuss	8.0	Torvet	2.0	Jylland	1.0
London	8.0	Altona	2.0	Afrika	1.0>
Fjeldene	8.0	Ler	2.0		
Studentersamfundet	7.0	Gardermoen	2.0		
Gausdal	7.0	Stavanger	2.0		
Vesten	7.0				
Kina	7.0				
Bygden	6.0				
Østerig	6.0				
Lie	5.0				
Wien	5.0				
Holland	5.0				
Skog	5.0				
Trondhjem	5.0				

7.2.4 Brev

Norge	1317.0	Universitetet	31.0	Kristiansand	8.0	Skog	3.0
Danmark	1059.0	Preuss	30.0	Dølen	8.0	Balkan	3.0
Christiania	1057.0	Lunde	29.0	Nakken	7.0	Kvikne	3.0
Sverige	833.0	Storhove	29.0	Kloster	7.0	Konstantinopel	3.0
Aulestad	672.0	Daglanet	28.0	Marken	7.0	Blakstad	3.0
Tyskland	635.0	Blekastad	28.0	Fjeldene	7.0	Fjorden	3.0
Roma	632.0	Boston	26.0	Hammerfest	7.0	Torsnes	3.0
Paris	578.0	Gjøvik	24.0	Dokken	7.0	Vestad	3.0
Norden	562.0	Jylland	24.0	Afrika	7.0	Atlanterhavet	3.0
Berlin	525.0	Holland	22.0	Holmenkollen	7.0	Dovre	3.0
København	456.0	Tromsø	22.0	Wisconsin	7.0	Haugen	3.0
Bergen	420.0	Sand	22.0	Århus	7.0	Kragerø	3.0
Italien	283.0	Israels	19.0	Halden	7.0	Meland	3.0
Stokholm	274.0	Svea	19.0	Sandefjord	6.0	Munkedammen	3.0
Langen	251.0	Høvik	19.0	Augustenborg	6.0	Vestlandet	3.0
Wien	239.0	Holmberg	19.0	Skagen	6.0	Lierne	3.0
Amerika	236.0	Gård	16.0	Torshov	6.0	Biri	2.0
Europa	214.0	Malmø	16.0	Fagerstrand	6.0	Arna	2.0
Rusland	208.0	Nordby	15.0	Skive	6.0	Australien	2.0
England	177.0	Horten	15.0	Hovedstaden	6.0	Narvik	2.0
Gausdal	158.0	Ryggen	15.0	Nasset	6.0	Bygden	2.0
Byen	127.0	Slottet	14.0	Huseby	6.0	Sandal	2.0
London	112.0	Holsten	14.0	Vik	6.0	Kapitolium	2.0
Frankrike	110.0	Østerdalen	14.0	Nyholm	5.0	Lye	2.0
Lie	109.0	Løken	14.0	Toten	5.0	Ogndalen	2.0
Stortinget	93.0	Nationaltheatret	14.0	Årnes	5.0	Malmberget	2.0
Slesvig	90.0	Ringsaker	13.0	Nordsjøen	5.0	Mjøsa	2.0
Lillehammer	87.0	Asen	13.0	Gjerdrum	5.0	Inderøya	2.0
Stang	85.0	Belgien	13.0	Jerusalem	5.0	Bali	2.0
Vinje	77.0	Lotten	13.0	Fykse	5.0	Skansen	2.0
Trondhjem	69.0	Voss	12.0	Frosten	5.0	Stavn	2.0
Dresden	68.0	Vonheim	12.0	Skien	4.0	Galterud	2.0
Jorden	65.0	Stiklestad	12.0	Skåne	4.0	Kalifornien	2.0
Lille	64.0	Haven	12.0	Steinkjer	4.0	Eidsvoll	2.0
Bø	59.0	Kina	11.0	Karlstad	4.0	Gotland	2.0
Drammen	57.0	Fåberg	11.0	Nordhaug	4.0	Tveiten	2.0
Studentersamfundet	56.0	Romsdal	11.0	Baggerud	4.0	Homansbyen	2.0
Birkedal	56.0	Vesten	10.0	Tårna	4.0	Boklund	2.0
Ler	53.0	Torvet	10.0	Småland	4.0	Dehli	2.0
Sagatun	53.0	Fargo	10.0	Madrid	4.0	Såtersdalen	2.0
York	52.0	Hamborg	10.0	Kattegat	4.0	Kolstad	2.0
Søgne	51.0	Japan	10.0	Asia	4.0	Rynning	2.0
Island	49.0	Altona	10.0	Dusseldorf	4.0	Kraby	2.0
Molde	41.0	Os	10.0	Trøndelag	4.0	Våge	2.0
Gudbrandsdalen	39.0	Namsos	9.0	Baden	4.0	Drøbak	2.0
Finland	38.0	Helgeland	9.0	Lofthus	3.0	Balsfjorden	2.0
Munden	37.0	Storå	9.0	Utheim	3.0	Stjørdalen	2.0
Stavanger	35.0	Viborg	9.0	Hardanger	3.0	Sira	2.0
Havet	35.0	Svendborg	8.0	Eikisdalen	3.0	Levanger	2.0
Rosenberg	35.0	Østerig	8.0	Østråt	3.0	Østersjøen	1.0
Venedig	34.0	Bergslien	8.0	Krånøl	3.0	Ceylon	1.0
Skotland	33.0	Drag	8.0	Slemdal	3.0	Pommern	1.0
Spanien	33.0	Skogen	8.0	Haugerud	3.0	Moskwa	1.0
Trieste	33.0	Kongsvinger	8.0	Vettakollen	3.0	Bryssel	1.0
Neapel	32.0	Nordpolen	8.0	Hull	3.0	Luigi	1.0
Universitetet	31.0	Kristiansand	8.0	Sogn	3.0	Steiermark	1.0
				Tangen	3.0	Brasilien	1.0
				Skog	3.0	Kongsberg	1.0

7.3 Liste over navneforekomster

```
In [49]: total_names
Out[49]: [Counter({'Dem': 2576,
                  'Douglas': 15,
                  'Norge': 1098,
                  'Norges': 139,
                  'Petersburgskija': 15,
                  'Rusland': 106,
                  'Sverig': 154,
                  'Sverigs': 25,
                  'Tyskland': 354,
                  'Vjedomosti': 27,
                  'Adolf': 38,
                  'Ahlstrom': 11,
                  'Albert': 255,
                  'Alfred': 78,
                  'Anders': 30,
                  'Ann': 123,
                  'Anna': 119,
                  'Anton': 11,
                  'Art': 155,
                  'August': 124,
                  'Aulestad': 577,
                  'Axel': 50,
                  'Ba': 321,
                  'Badan': 78,
                  'Badana': 11,
                  'Badant': 23,
                  'Bak': 21,
                  'Baken': 42,
                  'Baker': 11,
                  'BaledeB': 15,
                  'Bamma': 24,
                  'Bamme': 92,
                  'Batt': 29,
                  'Bc': 14,
                  'Be': 270,
                  'Bedan': 58,
                  'Belv': 305,
                  'Ber': 294,
                  'Bergen': 343,
                  'Bergliot': 209,
                  'Bett': 14,
                  'Bi': 348,
                  'BiBta': 13,
                  'BiF': 207,
                  'Bida': 12,
                  'Biden': 124,
                  'Big': 240,
                  'Bin': 472,
                  'Bina': 57,
                  'Birger': 19,
                  'Bitt': 66,
                  'Bitter': 11,
                  'Bjornson': 307,
                  'Bjornstjerne': 66,
                  'Petersburgskija': 15,
                  'Vjedomosti': 15,
                  'Bjornstjerne': 445,
                  'Bjornson': 445,
                  'Ann': 108,
                  'Margret': 94,
                  'Holmgren': 94,
                  'Mia': 3,
                  'Hedlund': 3,
                  'Hans': 25,
                  'Hedlund': 25,
                  'Alfred': 9,
                  'Lagerheim': 9,
                  'Fredrik': 17,
                  'Svenonius': 17,
                  'Harald': 17,
                  'Hjårne': 17,
                  'Sigfrid': 27,
                  'Wieselgren': 27,
                  'Gerda': 7,
                  'Lundequist': 7,
                  'Carl': 40,
                  'Rupert': 40,
                  'Rupert': 28,
                  'Nyblom': 28,
                  'Selma': 11,
                  'Lagerlof': 11,
                  'Til': 1,
                  'Johan': 1,
                  'Hr.': 1,
                  'Johan': 1,
                  'Til': 3,
                  'Cecilia': 3,
                  'Cecilia': 15,
                  'Bååth-Holmberg': 15,
                  'Fa': 1,
                  'Bom': 1,
                  'Fra': 2,
                  'Johan': 2,
                  'Bedan': 1,
                  'Baken': 1,
                  'Ellen': 85,
                  'Key': 85,
                  'Herr': 10,
                  'Bjornstjerne': 10,
                  'Bjornstjerne': 62,
                  'Bjornson': 62,
                  'Fra': 2,
                  'Anton': 2,
                  'Anton': 7,
                  'Nystrom': 7,
                  'Bom': 6,
                  'Bkulle': 6,
                  'Badana': 1,
                  'Bkulle': 1,
                  'Fra': 18,
                  'Verner': 18,
                  'Fra': 26,
                  'Ann': 26,
                  'Bvm': 1,
                  'Edvard': 1,
                  'Kåre': 18,
                  'Bjornson': 18,
                  'Fra': 8,
                  'Torsten': 8,
                  'Torsten': 42,
                  'Hedlund': 42,
                  'Btora': 1,
                  'Bom': 1,
                  'Kara': 1,
                  'Karoline': 1,
                  'Til': 37,
                  'Ann': 37,
                  'Sigurd': 26,
                  'Ibsen': 26,
                  'Born': 1,
                  'Be': 1,
                  'Bom': 1,
                  'Bta': 1,
                  'Fra': 2,
                  'Maria': 2,
                  'Maria': 32,
                  'Hedlund': 32,
                  'Bom': 2,
                  'Bedan': 2,
                  'Til': 10,
                  'Maria': 10,
                  'Fra': 7,
                  'Gustaf': 7,
                  'Eder': 1,
                  'Gustaf': 1,
                  'August': 8,
                  'Strindberg': 8,
                  'Fra': 6,
                  'Viktor': 6,
                  'Fra': 28,
                  'Ellen': 28,
                  'Verdens': 74,
                  'Gang': 74,
                  'BaledeB': 1,
                  'Btar': 1,
                  'Ber': 1,
                  'Fra': 1,
                  'Norge': 1,
                  'Fora': 1,
                  'Bkal': 4,
                  'Be': 4,
                  'Fra': 34,
                  'Harald': 34,
                  'Eder': 1,
                  'Harald': 1,
```


7.4 Stedsnavnsliste

name		alternates			
Afrika	Afrika		Afrikas		
Altona	Altona		Altonas		
Amerika	Amerika		Amerikas		
Ankona	Ankona		Ankonas		
Armenteros	Armenteros				
Arna	Arna				
Asen	Asen				
Asia	Asia		Asien	Asias	
Atlantehavet	Atlantehavet				
Augustenborg	Augustenborg				
Aulestad	Aulestad		Aulestads		
Australien	Australien		Australia	Australiens	
Baden	Baden				
Baden-Baden	Baden-Baden				
Baggerud	Baggerud				
Bali	Bali				
Balkan	Balkan				
Balsfjorden	Balsfjorden				
Belgien	Belgien		Belgia		
Bergen	Bergen		Bergens	BGO	Bjørgvin
Bergslien	Bergslien				
Berlin	Berlin		Berlins	Berliner	
Bessarabien	Bessarabien				
Biri	Biri				
Birkedal	Birkedal				
Blakstad	Blakstad				
Blekastad	Blekastad				
Boklund	Boklund				
Boston	Boston		Bostons		
Brasilien	Brasilien		Brasil		
Bryssel	Bryssel		Brussel		
Byen	Byen		Byens		
Bygden	Bygden		Bygdens		
Bø	Bø		Bøen		
Ceylon	Ceylon				

Ceylon	Ceylon			
Christiana	Christiana	Oslo	Kristiana	Christianias
Daglannet	Daglannet	Daglannets		
Danmark	Danmark	Danmarks		
Dehli	Dehli	Deli		
Dokken	Dokken			
Dovre	Dovre			
Drag	Drag	Drageid		
Drammen	Drammen	Dramen	Dramens	
Dresden	Dresden	Dresdens		
Drøbak	Drøbak	Drøbak	Drebak	
Dusseldorf	Dusseldorf			
Dølen	Dølen	Dolen		
Eidsvoll	Eidsvoll	Ehjdsvoll		
Eidsvåg	Eidsvåg	Eidsvågen		
Eikisdalen	Eikisdalen			
England	England	Englands		
Europa	Europa	Europas		
Fagerstrand	Fagerstrand			
Fargo	Fargo			
Finland	Finland	Finland	Finlans	
Fjeldene	Fjeldene	Fjellene		
Fjorden	Fjorden			
Flandern	Flandern			
Frankrike	Frankrike	Frankrig	Frankrikes	Frankriges
Frosten	Frosten	Frosen		
Fykse	Fykse			
Fåberg	Fåberg			
Galterud	Galterud			
Gardermoen	Gardermoen			
Gausdal	Gausdal	Gausdals		
Gibraltar	Gibraltar			
Gimle	Gimle			
Gjerdrum	Gjerdrum			
Gjøvik	Gjøvik	Gjøevik	Gjøvik	

Gjøvik	Gjøvik	Gjøvik	Gjøvik	
Gotland	Gotland			
Granlien	Granlien			
Grefsen	Grafsen			
Gudbrandsdalen	Gudbrandsdalen		Gudbrandsdal	
Gård	Gård	Gard	Gården	Garden
Halden	Halden			
Hamborg	Hamborg			
Hammerfest	Hammerfest			
Hardanger	Hardanger			
Haugen	Haugen			
Haugerud	Haugerud			
Haven	Haven			
Havet	Havet			
Helgeland	Helgeland	Halogaland	Hålogaland	
Hjørungavåg	Hjørungavåg			
Holland	Holland	Hollands		
Holmberg	Holmberg			
Holmenkollen	Holmenkollen			
Holsten	Holsten			
Homansbyen	Homansbyen			
Horten	Horten			
Hovedstaden	Hovedstaden			
Hull	Hull			
Huseby	Huseby			
Høvik	Høvik			
Inderøya	Inderøya			
Island	Island			
Israels	Israel	Israels		
Italien	Italien	Italia	Italiens	
Japan	Japan			
Jerusalem	Jerusalem			
Jorden	Jorden	Jordens		
Jylland	Jylland			
Kalifornien	Kalifornien			

Kalifornien	Kalifornien			
Kapitolium	Kapitolium			
Karlstad	Karlstad			
Katanes	Katanes			
Kattegat	Kattegat			
Kina	Kina	Kinas		
Kishinev	Kishinev			
Kloster	Kloster			
Kolstad	Kolstad			
Kongsberg	Kongsberg			
Kongsvinger	Kongsvinger			
Konstantinopel	Konstantinopel	Konstantinopels		
Kraby	Kraby			
Kragerø	Kragerø			
Kreta	Kreta			
Kristiansand	Kristiansand	Christiansand		
Krogskogen	Krogskogen			
Kråbøl	Kråbøl			
Kvikne	Kvikne			
København	København	Kobenhavn	Kjøbenhavn	Kjobenhavn
Langen	Langen			
Ler	Ler			
Lesja	Lesja kommune			
Levanger	Levanger			
Lie	Lie			
Lierne	Lierne			
Lille	Lille			
Lillehammer	Lillehammer	Lillehammers		
Lofthus	Lofthus	Loftshus		
London	London	Londons		
Lotten	Lotten			
Luigi	Luigi			
Lund	Lunde			
Lunde	Lunde			
Lye	Lye			

Lye	Lye	
Løken	Løken	
Madrid	Madrid	Madrids
Malmberget	Malmberget	
Malmø	Malmø	Malmö
Mandal	Mandal	Mandals
Marken	Marken	
Meland	Meland	
Mjøsa	Mjøsa	
Molde	Molde	Moldes
Montigny	Montigny	
Moskwa	Moskwa	Moskva
Mundcn	Mundcn	München
Munkedammen	Munkedammen	
Nakken	Nakken	
Namsos	Namsos	
Narvik	Narvik	
Nationaltheatret	Nationaltheatret	
Neapel	Neapel	
Nederlandene	Nederlandene	Nederlanderne
New York	New York	New Yorks
Nordby	Nordby	Nordbyneset
Norden	Norden	Nordens
Nordhaug	Nordhaug	
Nordpolen	Nordpolen	
Nordsjøen	Nordsjøen	Nordsjøen
Norge	Norge	Norges
Nyholm	Nyholm	
Næsset	Næsset	Næsset
Odessa	Odessa	
Ogdalen	Ogdalen	
Oltedal	Oltedal	
Opdal	Opdal	Oppdal
Orfjara	Orfjara	
Orknøene	Orknøene	

Orknøene	Orknøene			
Os	Os			
Palestina	Palestina			
Paris	Paris			
Pommern	Pommern	Pommerns		
Preuss	Preuss	Preussen		
Provence	Provence			
Ringsaker	Ringsaker			
Roma	Roma	Rom	Romas	
Romsdal	Romsdal			
Rosenberg	Rosenberg			
Rusland	Rusland	Russland	Ryssland	ryssland
Ryggen	Ryggen			
Rynning	Rynning			
Sagatun	Sagatun			
San Francisco	San Francisco			
Sand	Sand			
Sandal	Sandal			
Sandefjord	Sandefjord			
Sira	Sira			
Skagen	Skagen			
Skansen	Skansen			
Skien	Skien			
Skive	Skive			
Skog	Skog			
Skogen	Skogen			
Skotland	Skotland	Skottland	Skotlands	
Skåne	Skåne	Skane		
Slendal	Slendal			
Slesvig	Slesvig			
Slottet	Slottet			
Småland	Småland	Smaaland		
Sogn	Sogn			
Spanien	Spanien	Spania	Spaniens	Spanias
Stang	Stang			

Stang	Stang			
Stavanger	Stavanger			
Stavn	Stavn			
Steiermark	Steiermark			
Steinkjer	Steinkjer			
Stiklestad	Stiklestad			
Stjørdalen	Stjørdal	Stjørdal	Stjørdalen	Stjørdalen
Stokholm	Stokholm	Stockholm	Stokholms	Stockholms
Storfjord	Storfjord	Storfjorden		
Storhove	Storhove			
Storlien	Storlien			
Storslåpen	Storslåpen			
Stortinget	Stortinget			
Storå	Storå			
Studentersamfundet	Studentersamfundet			
Svea	Svea			
Svendborg	Svendborg			
Sverige	Sverige	Sverig	Sveriges	
Syd-Amerika	Syd-Amerika	Syd-Ameriken		
Sætersdalen	Sætersdalen	Saetersdalen		
Søgne	Søgne			
Tangen	Tangen			
Torshov	Torshov	Torsov		
Torsnes	Torsnes			
Torvet	Torvet			
Toten	Toten			
Trieste	Trieste	Triest		
Tromsø	Tromsø	Tromso		
Trondhjem	Trondhjem	Trondhjems	Trondheim	
Trøndelag	Trøndelag	Trondelag		
Tugby	Tugby			
Tveiten	Tveiten			
Tyskland	Tyskland	Tysklands	Deutschland	Deutschlands
Tønsberg	Tønsberg	Tonsberg		
Tärna	Tärna	Tarna		

Tårna	Tårna	Tarna	
Universitetet	Universitetet	Universitet	
Utheim	Utheim		
Valenciennes	Valenciennes		
Venedig	Venedig		
Vestad	Vestad	Væstad	
Vesten	Vesten	Vestens	
Vestlandet	Vestlandet		
Vettakollen	Vettakollen		
Viborg	Viborg		
Vik	Vik		
Vinje	Vinje		
Vonheim	Vonheim		
Voss	Voss		
Våge	Våge	Vaage	
Wien	Wien	Wiens	
Wisconsin	Wisconsin		
York	York		
Østerdalen	Østerdalen		
Østerig	Østerig	Osterig	Østerrike
Østersjøen	Østersjøen	Austersjoen	Austersjøen
Østråt	Østråt		
Østsibirien	Østsibirien		
Århus	Århus	Arhus	
Årnes	Årnes	Aarnes	

7.5 Konkordanssøk - Australia

In [25]: `nb.urn_concordance(word = 'Australien', urns = nb.pure_urn(korpus))`

Out[25]:

Geografi og kærlighed, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1885	, om det var i	Australien	! – I har jo
Det flager i byen og på havnen, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1884	! Snart blant gull-gravere i	Australien	i stadig fare for sit
Daglannet, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1904	nok været for længe i	Australien	. Du har glemt ,
Daglannet, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1904	Og De i	Australien	?
Daglannet, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1904	i Sydafrika , så i	Australien	, den gjør ikke blød
Når den ny vin blomstrer, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1909	Og da er det især	Australien	, jeg længes til .
Når den ny vin blomstrer, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1909	None	Australien	? ! Du ? !
Når den ny vin blomstrer, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1909	Til	Australien	.
Når den ny vin blomstrer, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1909	Du storeste ! Like til	Australien	.
Når den ny vin blomstrer, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1909	None	Australien	? !
Bjørnstjerne Bjørnsons Briefwechsel mit Deutschen, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1886	bis tief in Indien und	Australien	hinein » . 49 Und
Bjørnstjerne Bjørnsons og Christen Collins brevveksling 1889-1909, Bjørnson, Bjørnstjerne, 1937	i Canada eller Sydafrika eller	Australien	. Gik det dem godt

8. Masterarbeidets relevans for lektoryrket

Den lektorfaglige relevansen til dette masterprosjektet gjør seg gjeldende på minst tre nivå: personlige erfaringer, metodens litteraturdidaktiske potensial og Bjørnsons skjønnlitteratur. Det første nivået handler om at arbeidet med denne masteroppgaven har gitt meg en rekke erfaringer som vil være relevant i lærerhverdagen. Evnen til å arbeide strukturert, være løsningsorientert og oppdage sammenhenger er noen av de positive lærdommene jeg vil ta med meg, men minst like viktig er de mer utfordrende erfaringene, som følelsen av at oppgaven er umulig eller at skriving er håpløst. Dette er noe enkelte elever ofte kan kjenne på i skolesammenheng, og da kan mine egne erfaringer bidra til å styrke min bevissthet og forståelse i møte med disse elevene.

Det andre nivået handler om det store didaktiske potensialet som ligger i å bruke litteraturgeografiske perspektiver og digitale metoder i norskundervisningen. Begge deler kan bidra til å skape variasjon i undervisningen, aktivisere elevene og gi en ny inngang til litteraturen. Dette tror jeg vil være særlig relevant for elever som sliter med lesevaner eller lesevegring. For dem kan Nasjonalbibliotekets digitale analyseverktøy være en spennende mulighet til å utforske litteraturen på helt nye måter. Det samme gjelder for litteraturgeografiske undervisningsopplegg. Her kan elevene få i oppgave å rette blikket mot konkrete steder i teksten, plassere dem på et kart og reflektere over betydningen de har i fortellingen. Dette er konkrete og aktiviserende oppgaver som kan gi en ny inngang til den litterære teksten.

Det siste nivået handler om hva Bjørnsons tekster kan tilby i undervisningssammenheng. Mine egne erfaringer som lærer tilsier at skolen, i likhet med litteraturvitenskapen, hovedsakelig forholder seg til Bjørnson som en litteraturhistorisk skikkelse og i liten grad leser det han skrev. Etter å ha tilbrakt flere måneder i Bjørnsons skjønnlitterære univers, er jeg ikke i tvil om at det burde bli gjort noe med. Med sitt levende persongalleri, sin varme humor og sin språklige rikdom mener jeg Bjørnsons tekster kan skape engasjement og diskusjon i litteraturundervisningen. I tillegg gjør hans sentrale posisjon i norsk offentlighet at forfatterskapet blir en god inngang til å jobbe tverrfaglig med historie og samfunnsfag, og både hans bøker og artikler er et godt utgangspunkt for å diskutere historiske utviklingstrekk som nasjonsbygging, demokratisering, sekularisering, kvinnekamp og klassekamp.

